

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ULUSLARARASI FİNANSAL KRİZ
SONRASI IMF DÜNYA BANKASI ve DTÖ'NÜN
YENİDEN YAPILANDIRILMA SÜRECİ ve
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Ekin Hazal Serindağ
0950Y72101**

Danışman: Prof. Dr. Erdoğan Alkin

İstanbul, 2012

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ SOSYAL
BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek lisans öğrencisi Ekin Hazal Serindağ'ın "Uluslararası Finansal Kriz Sonrası IMF Dünya Bankası ve DTÖ'nün Yeniden Yapılandırılma Süreci ve Gelişmekte Olan Ünelere Etkisi" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Uluslararası Ticaret Bölümü Yüksek Lisans tezi olarak oybirliği ile başarılı bulunmuştur.

Adı- Soyadı

İmza

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Erdoğan Alkin .....

Jüri Üyesi : .....

Jüri Üyesi : .....

EK 3: Etik Kurallarına Uygunluk Yazısı

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCU Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

Özet (Abstract).....	ii
Kısaltmalar.....	iv
GİRİŞ.....	1

1.ULUSLAR ARASI FİNANSAL KRİZ

1.1. 2007 Uluslararası Finansal Krizin Ortaya Çıkma Nedenleri.....	2
1.2. 2007 Uluslararası Finansal Krizin Mali Yapıya Etkileri.....	4
1.3. 2007 Finansal Kriz Karşısında Gelişmekte Olan Ülkeler.....	6
1.4. 2007 Finansal Krizde Gelişen Ülkelerin Dış Finansman Pozisyonu.....	8
1.5. Gelişen Ülkelerin Kriz Göstergesi: Dış Ticarete Daralma.....	10
1.6. Gelişmekte Olan Ülkelerin Dış Ticaret ve Bütçe Açıkları.....	11
1.7. 2007 Finansal Krizinde Gelişmekte Olan Ülkeleri Sınıflandırma.....	13
1.8.2007 Uluslararası Finansal Krizde Yükselen Ekonomiler.....	15
1.9. 2007 Uluslararası Finansal Krizde Güç Kaybeden Ekonomiler.....	19
1.10. 2007 Finansal Krizinde Türkiye'nin Yükselişi.....	20

2.ULUSLARARASI PARA FONU

2.1. Uluslararası Para Fonu'nun Kuruluşu.....	23
2.2.Uluslararası Para Fonu'nun Amaçları.....	24
2.3. Uluslararası Para Fonu'nun Örgüt Yapısı ve İşleyişi.....	25
2.4.Uluslararası Para Fonu Üyelik Koşulları ve Kotalar.....	26
2.5. Uluslararası Para Fonu Mali Kaynakları.....	27
2.6. Stand-By Düzenlemeleri.....	30
2.7. Türkiye-IMF İlişkileri.....	32
2.8.IMF'den Kaynak Kullanımı.....	33
2.9. IMF'nin Yaptırımları.....	33
2.10. IMF'de Taksitlendirme.....	34

3.DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ

3.1. GATT'tan Dünya Ticaret Örgütüne Geçiş.....	34
3.2. Dünya Ticaret Örgütü ve GATT Arasındaki Farklar.....	35
3.3. Dünya Ticaret Örgütü'nün Kuruluşu.....	37
3.4. Dünya Ticaret Örgütü'nün Amaçları ve Fonksiyonları.....	37
3.5. Dünya Ticaret Örgütü'nün Yapısı.....	38
3.6. Dünya Ticaret Örgütü Üyelik ve Organları.....	40
3.7. Dünya Ticaret Örgütü'nün Karar Alma Yöntemleri.....	41
3.8. Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmaları.....	42

3.9. Dünya Ticaret Örgütü'nde Güncel Durum.....	45
3.10. Dünya Ticaret Örgütü ve Türkiye.....	46

4.DÜNYA BANKASI

4.1. Dünya Bankası'nın Kuruluşu.....	47
4.2. Dünya Bankası'nın Amaçları.....	48
4.3. Dünya Bankası'nın Örgüt Yapısı ve Yönetimi.....	48
4.4. Dünya Bankası 2009 Kalkınma Raporu.....	50
4.5. Dünya Bankası Kalkınma Raporunda Türkiye.....	50
4.6. Dünya Bankası Kalkınma Raporu Değerlendirilmesi.....	51
4.7. Dünya Bankası'nın Yeniden Yapılandırılma Süreci.....	52

5.KRİZE KARŞI ULUSLAR ARASI FİNANSAL KURULUŞLAR

5.1. Küreselleşme.....	53
5.2. Krize Giren Ülkelerin Krizleri Aşmada İzledikleri Yöntemler.....	54
5.3. Uluslararası Mali Kuruluşların Krizlere Karşı Yeni Yaklaşımları.....	55
5.4. Uluslararası Para Fonu'nun Krize Karşı Geliştirdiği Önlemler.....	56
5.5. Dünya Bankası'nın Krize Karşı Geliştirdiği Önlemler.....	61
SONUÇ.....	63
KAYNAKÇA.....	66

ULUSLARARASI FİNANSAL KRİZ SONRASI IMF DÜNYA BANKASI ve DTÖ'NÜN YENİDEN YAPILANDIRILMA SÜRECİ ve GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE ETKİSİ

Ekin Hazal Serindağ*

ÖZET

Uluslar arası Para Fonu, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü uluslar arası ekonomik sistemin en önemli kuruluşları olarak faaliyet göstermektedir. 2007-2009 yılları arasında gerçekleşen küresel krizin etkisiyle, bu kuruluşların önemi daha iyi anlaşılmıştır ve uluslar arası kuruluşlar yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Yeniden yapılanma sürecinde Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin kotalarının ve oy haklarının artmasıyla karar alma sürecinde daha etkin bir konuma getirilmesi söz konusudur. Küresel krizle beraber çok uzun süredir dünya siyasetinde öncü rol oynayan olan Amerika hegemonik gücünü kaybetmiştir. Çin üretim kapasitesi ve yoğun ihracat hacmiyle diğer dünya ülkelerini bu büyük güç karşısında birleşmeye daha doğrusu bir güçler dengesi oluşturmaya mecbur etti. Bu amaçla uluslar arası finansal kuruluşlar olan Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası'nda bir değişime gidilmesine yönelik adımlar atıldı.

Anahtar Kelimeler: IMF , Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Yeniden Yapılanma, Gelişmekte Olan Ülkeler

THE POST-RESTRUCTURING PROCESS OF THE INTERNATIONAL MONETARY FUND THE WORLD BANK and THE WORLD TRADE ORGANIZATION WITH THE GLOBAL CRISIS (2007-2008-2009) and THE DEVELOPING COUNTRIES

ABSTRACT

The International Monetary Fund, the World Bank and the World Trade Organization have been operating as the most important actors in the international economic system. By the effect of the global crisis which occurred between 2007-2009, the importance of the organizations became more essential and the organizations found itself in the post-restructuring process. In this process, there will be increase in quotas and voting rights of developing countries such as Turkey and these countries will be more involved in decision-making mechanism in the international arena. America, which has been playing a leading role in world politics and economics, began to lose its hegemonic power after the global crisis. China's huge production capacity and great volume of export forced other countries to unite and form a balance of forces against this great power. In this regard, steps were taken towards this change in these international financial organizations.

Keywords: IMF , The World Bank and The World Trade Organization, Post-Restructuring Process, Developing Countries

*Hazal Serindağ, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslar arası Ticaret Bölüm.

KISALTMALAR

- GSMH** : Gayri Safi Milli Hasıla
- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- IMF** : Uluslar arası Para Fonu
- BRIC** : Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin
- AB** : Avrupa Birliği
- GATT** : Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
- EMA** : Avrupa Para Anlaşması
- SDR** : Özel Çekme Hakları
- IBRD** : Uluslar arası İmar ve Kalkınma Bankası
- TPRM** : Ticaret Politikası İnceleme Mekanizması
- AHO** : Anlaşmazlıkların Halli Organı
- GATS** : Hizmet Ticareti Genel Anlaşması
- MFN** : En Çok Kayrılan Ülke Kuralı
- TRIPS** : Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları
- DTÖ** : Dünya Ticaret Örgütü
- IDA** : Uluslararası Kalkınma Birliği
- TOBB** : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
- TUSIAD** : Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
- TİM** : Türkiye İhracatçılar Meclisi

GİRİŞ

Bu çalışmanın yapılaş amacı, uluslar arası siyasi ekonomik sistemde birtakım değişimlerin olduğunu ve bu değişimlerin gelişmekte olan ülkeler çıkarına olacağını ispatlamaktır. Çalışmanın önemi, çok güncel bir konu olması ve özellikle gelişmekte olan toplumlarda bu konudaki farkındalığı artırıcı olması açısından değer taşımaktadır. Çalışmanın kapsamı dünya siyasi ekonomik sistemin demirbaşlarından olan üç temel örgüt etrafında toplanmıştır: Dünya Ticaret Örgütü, Uluslar arası Para Fonu ve Dünya Bankası. İkincil olarak güçler dengesi bağlamında dünya üzerinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından bir değerlendirme yapılmıştır. Son olarak da gelişmekte olan ülkelerin bu uluslar arası kuruluşlarda nasıl bir yeniden yapılandırılma sürecine girilmesine sebep olduğu tartışılmaktadır.

Çalışmanın metodolojisi, öncelikle araştırmanın konusunda yer alan alt başlıklar hakkında yazılmış temel kaynaklardan faydalanılarak her bir alt başlığın açıklanmasıdır. Sonrasında bu konuda yazılmış güncel kaynaklardan yararlanarak ve önceden bulunan bilgilerle bir üleştirme yapılarak araştırma sonuca bağlanmıştır.

2007-2009 tarihleri arasında yer alan küresel kriz, mortgage piyasasından kaynaklanan borçlanmanın ve yanlış finansal ve bankacılık politikalarının küreselleşmenin de etkisiyle Amerika'dan başlayıp dalga dalga bütün dünyaya yayılmasıyla sonuçlanan global bir ekonomik krizdir. Küresel krizin baskısı altında bulunan dünya ülkeleri bu duruma refah yollu çözüm bulmak amacıyla birtakım politik ve ekonomik kararlar alma yoluna gitmişlerdir. Dünya siyasi ekonomik sisteminin yönetiminde önemli fonksiyonu olan uluslar arası finansal kuruluşlar, kriz karşısında birtakım önlemler almayı her krizde olduğu gibi bu krizde de görev bilmiştir. Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve Uluslararası Para Fonunda bir araya gelen ülkeler bu kuruluşlarda yeniden yapılandırılma sürecine girmişlerdir. Yeniden yapılanma süreci ile yeni roller üstlenen Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve Uluslararası Para Fonu'nda, kuruluşta yer alan Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin kotalarının artırılması ve oy haklarının çoğaltılmasıyla bu ülkelere dünya üzerinde karar alma mekanizmalarında daha etkin rol oynama hakkı verilmesi tartışılmaktadır.

Küresel Kriz ile Amerika'nın güç kaybetmesi ve Çin'in önlenemez büyümesi, ülkeleri Gramsci'nin siyasi teorisinde ele aldığı güçler hegemonyasından güçler dengesine doğru bir yola sevk etmektedir. BRIC, yani Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin (kimi akademisyenlerce Türkiye'de buna ekleniyor) için ileriki yıllarda ekonomik büyüme ve kişi başına düşen milli gelirden artış beklentileri, dünyanın odağının bu ülkelere kayacağını göstermektedir.

1.ULUSLAR ARASI FİNANSAL KRİZ

Finansal istikrarsızlık son yıllarda önemli ölçüde tüm dünya piyasa ekonomilerini zincirleme bir şekilde etkilemiş ve bundan gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkeler farklı şekillerde zarar görmüştür. Bütün dünya ülkeleri bundan nasıl korunuruz sorusuna cevap arar nitelikte konferanslar düzenliyor, parti liderleri bu çerçevede politikalar düzenliyor, finansal stabiliteyi bir şekilde sağlamaya çalışıyorlar.

Finansal krizler neden meydana geliyordu? Mali açıkların sürekliliği, kamu borçlarının büyümesi, yapılması gerekli olan mali reformların gerçekleştirilememesi, mali disiplinin sağlanamaması, borçluluk düzeyinde anormal artışlar, uygun olmayan kredi ve döviz kuru politikaları, bankacılık sektörünün yetersizlikleri, faiz oranlarındaki artış, borsanın düşüşü ve belirsizlikteki artış, ekonomik faaliyetlerde daralma, ekonomik politika belirleme konusunda şeffaflığın sağlanamaması, merkez bankasının para politikasındaki yanlışları, fiyat istikrarsızlığı, kriz sürecinde uygulanan makroekonomik politikaların tutarsızlığı, enflasyonist ve deflasyonist eğilimler şeklinde nedenlerini sıralayabiliriz. Şu bir gerçek ki finansal kriz, finansal kırılganlığın en yoğun yaşandığı, yapısal zayıflıkları olan ülkelerde hızla yayılmaktadır.

1.1. 2007 Uluslararası Finansal Krizin Ortaya Çıkma Nedenleri

2007 yılının ağustos ayında ABD başta olmak üzere AB ülkelerinde başlayan kriz ise riskli konut kredilerindeki artış, düşük faiz oranlarıyla desteklenen kredi genişlemesi ve bunun tüm finans piyasalara sıçraması sonucu bankacılık kurumlarının iflasını beraberinde getirdi. Bankalar kredi alacaklarının karşılığı olarak türettikleri menkul kıymetlerin devamlı olarak yükselmesiyle, ortaya çıkardıkları yeni finansal araçlarla ve devletler de teşviklerle bu süreci destekliyordu.

Zamanla kriz tüm dünya ülkelerine adeta bir zincirin halkaları gibi yayıldı. Dış ticarete büyüme durdu, bütçe açıkları belirgin hale geldi, yatırımlar azaldı, emtia fiyatlarının düşüşü ile deflasyon başladı ve dünya çapında bir durgunluk ve işsizlik dalgası meydana geldi. Ekonomideki en büyük sorun bu oldu, devletler bu durgunluktan kurtulmanın yollarını sistematik ve küresel bir mücadeleyle aradılar. Tüm uluslar arası siyasi ekonomik kuruluşlar; IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü başta olmak

üzere kriz süresince devletlere politik ve ekonomik önerilerde bulundu, uygulamaya dönük birtakım kararlar aldılar.

Krizin temel sebebi finansal kapitalizmin mali küreselleşme zemininde ve neo-liberal iktisat ideolojisine bağlı olarak ülke ekonomilerini finansal bolluğa neden olmasıdır. 2000-2007 döneminde finansal bolluğun zirve yaptığı dönemde ekonomilerin rasyonellikten uzaklaşması ve aşırı risk iştahının finansal miyopluğa neden olduğu söylenebilir. Spekülatif sermaye akımlarındaki artış, küresel bankacılığın riskli yatırımları, tehlikeli finansal türevlerin hızla büyümesi ve fonların kontrolsüz yatırımları ise finansal bolluğa dayalı ekonomilerin krize açık yanlarını gösterir.¹

Finansal bolluğu oluşturan küresel mali yapı ortam unsurlarından biri olan ideoloji faktörüdür. Neo-liberal iktisadi anlayış denilen ideoloji, ülkelerin ulusal hukuk kuralları ve ekonomi politikaları dışında çoğunlukla IMF, Dünya Bankası, WTO gibi uluslar arası kurumların belirlediği ilkelerin ülkeler tarafından uygulanmasını dikte eder. Tüm ülkeler borç krizi, ödemeler dengesi krizi, döviz krizi, banka krizi gibi sorunlarla karşılaştığında uluslar arası ekonomik kurumların önerdiği aynı tavsiyelere uymak durumunda kalmıştır. Bunun sebebi küreselleşme ortamında saf dışı kalmama istemidir. Piyasa ekonomisi gereği tüm ülkeler küresel finans yapılarına açık bir mali yapı oluştururlarsa ancak sistemin parçası olabilmektedir.

1980 ile 2000 yılları arasında artan dış borç akımı, uluslar arası işletmelerde birleşme ve devralma, hedge fonları, emeklilik fonları gibi fonlardaki çeşitlilik, menkul kıymetler gibi türev işlemlerde sürekli bir büyüme piyasada dolaşan sermaye akımlarının birikmesine sebep olmuştur. Neo-liberal ideoloji ortamında gelişen bu finansal gelişmeler, ülkeleri krize taşıyan finansal bolluk ortamının göstergeleridir. Sermaye akımları doğrudan yabancı yatırımları, portföy yatırımları, uluslar arası bankacılık ödünçleri şeklindedir.

---

¹ Eren Çaskurlu ve Tolga Dağlaroğlu, “Gelişmekte Olan Ülkelerin Küresel Ekonomik Krize Karşı Geliştirdikleri Ekonomi Politikaları: Global Kredi Krizinin Gelişmekte Olan Piyasa Ekonomilerine Etkileri ve Politika Seçenekleri”, İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı, 2010, s. 5

1.2. 2007 Uluslararası Finansal Krizin Mali Yapıya Etkileri

Krizin sonuçlarına bakıldığında, krizin ülkelerin mali yapısına olan etkileri şu alt başlıklarda incelenir: Büyümede durgunluk, küresel ticaretin çöküşü, yabancı sermaye yatırımlarında kesilme, işsizlikte artış, dış borçlarda yükselme.

Krizde ülke ekonomilerinin en büyük korkusu büyümede durgunluktur. Büyümenin durması işsizliğe de yol açar ve bu durum umutsuzluğu da beraberinde getirir. Dünya ekonomisinde büyümenin zirve yılı 2007'dir. 2007 yılında dünya ekonomisi %5,2 büyümüştür. 2008 yılında krizin ilk etkileriyle büyüme düşmeye başlamıştır. 2009 yılında ise dünya ortalaması ve gelişmiş ülke ekonomilerinin büyümesi negatiftir.

Küresel finans krizi gelişmiş ülkeleri derinden etkilemekle birlikte, dünya ekonomisinin tümünü etkileyen bir özellik göstermektedir. Hindistan, Çin gibi ülkelerin büyümesi durmamasına rağmen, düşüş göstermiştir. Gelişmekte olan ülke ekonomilerini yavaşlama, küçülme gibi değişik şekillerde etkilemiştir.

Krizden önce dünya ekonomisinde ticari entegrasyon ve küreselleşme çabalarının etkisiyle dünya ülkeleri hızla yüksek çıkar elde etmiştir. Fakat krizin etkisiyle harcamalar kısılmış, gelişmiş ülkelerde talep daralması meydana gelmiş ve bunun sonunda ekonomik büyümede oluşan yavaşlama uluslar arası ticareti de olumsuz etkilemiştir.

Küresel krizin ekonomik yapıya etkilerinden birisinin dünya ticareti üzerinde olduğu ortadadır. Bu nedenle ülkelerin, ticari kayıpları azaltmak ve iç piyasalarını korumak amacıyla korumacı politikalara geçmesi korkusu bulunmaktadır. Dünya ekonomisindeki uluslar arası ticarete en önemli korkusu açık ekonomi uygulamalarının son bulmasıdır.²

---

² Meyn, M., Kenan, J., "The implicants of the global financial crisis for developing countries' export volumes and values", Working Paper 305, Overseas Development Institute 111 Westminster Bridge Road London SE1 7J, 2009

Küresel finans krizinin en ciddi zararlarının tespit edildiği ekonomik faktör uluslar arası doğrudan yatırımlardır. Doğrudan yatırımların tarihi zirvesi 2007 yılında gerçekleşmiştir. 2008 yılı uluslar arası doğrudan yatırımlar açısından son yıllardaki en kötü performansın görüldüğü yıldır. 2008 yılında krizle beraber aniden durma, hatta düşüş sürecine girmiştir.

Dünyada uluslararası doğrudan yatırım akımları 2001 yılından sonra sürekli artmıştır. Uluslar arası doğrudan yatırım akımlarında 2008'e kadar en az büyüme %30 seviyesindeyken, 2008 yılında %14,2 oranında küçülmüştür. Asıl çöküş uluslar arası şirket devralma ve birleşme işlemlerinde yaşanmıştır. 2008 yılında 34,7 seviyesinde çökmüştür. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından 2008 yılı tarihi azalmaların olduğu bir yıl olmuştur.³

Finansal krizlerin ekonomik krizlere dönüşmesinden sonra ekonomide en çok korkulan iktisadi olay, işsizliktir. İç ve dış talebin durmasıyla ortaya çıkan durgunluk ortamında istihdamın azaltılması veya işyerlerinin kapatılmasının bir sonucu olarak, işsizlik hızlı bir şekilde artmaktadır. 2007 finansal krizinde ülkeler açısından korku yaratan temel faktörlerden biri de, işsizlik rakamlarında ani ve hızlı artışlardır.

2004-2009 döneminde gelişmiş ülkelerin ve Avrupa bölgesinin işsizlik oranı incelendiğinde, en yüksek oranların 2009 yılında gerçekleştiği ortadadır. İşsizlik oranları 2007 yılında gelişmiş ülkelerde % 5,3 ve Avrupa bölgesinde %7,4 oranıyla en düşük seviyesindedir. İşsizlik 2009 yılında Avrupa bölgesinde %10 seviyesine yaklaşmakta ve gelişmiş ülkelerde ise %8 oranını geçmektedir. Bu durum krizden sonra yeniden yapılanmada işsizlik sorununun çözümlenmesinin kritik rol oynayacağını göstermektedir.⁴

Ülkeler açısından işsizlik oranı, 2009 yılının son çeyreğinde Avrupa'da birçok ülkede çift haneli rakamlara ulaşmaktadır. 2009 yılının son çeyreğinde İspanya'da %19, Yunanistan'da %10,2 , Macaristan' da %10,6 ve Türkiye'de %12 seviyesine çıkmıştır.

---

³ 3 UNCTAD, World Investment Report-2009 (www.unctad.org/wir)

⁴ IMF Data, Gelişmiş Ülkeler ve Avrupa Bölgesi İşsizlik Oranları (%)

ABD’de %10 seviyesindedir. ⁵ Bu durum, krizde en çok mücadele edilecek alanlardan birinin işsizlik olduğunu gösterir.

2008 yılında finansal kesimde başlayan krizin en önemli yükü, finansal kesimi kurtarma maliyetleri nedeniyle kamu maliyesine yüklenmiştir. Krizde vergi gelirlerinde azalma ve kamu harcamalarındaki artışla birleşince, bütçe açıklarını arttırmaktadır. Ortaya çıkan açıkların karşılanmasında vergi gelirleri arttırılmayınca, borçlanma yöntemine gidilmesi krizin bir başka boyutunu gösterir. Ülkelerin borçlanma yarışının yeni bir borç krizine kapı aralayıp aralamadığı tartışması önemlidir. ⁶

Gelişmiş ülkelerin ve özellikle ABD’nin krizden sonraki en önemli sorunu bütçe açıklarıdır. Hem gelişmiş ülkelerde hem ABD’de krizden sonra (2008-2009 yılları için) bütçe açıklarının GSMH’ ya oranı iki katından fazla artmıştır. Gelişmiş ülkelerde 2007 yılında bütçe açıkları /GSMH oranı -%2,4 seviyesindeyken; 2009 yılında yaklaşık üç katına çıkarak, -%6,4 seviyesine çıkmıştır. ⁷

1.3.2007 Finansal Kriz Karşısında Gelişmekte Olan Ülkeler

1990-2001 dönemi gelişen ülkelerin kriz çağıdır. 1994 Latin Amerika, Türkiye, 1997 Asya Krizi, 2000 Rusya ve 2001 Arjantin ve Türkiye krizi gibi krizlerle uğraşılan bir dönem olmuştur. 2001 yılından sonra Türkiye ve Arjantin’in yeniden yapılanma sürecine girmesiyle ve dünyada finansal sermaye akımlarının zirveye çıkmasıyla 2002-2007 dönemi bir bolluk ve refah döneminin yaşanmasını sağlamıştır. 2007’de meydana gelen finansal krizde ise, dünyanın en gelişmiş ülkesinden (ABD) ve en gelişmiş sektöründen (finans) çıkan bir kıvılcımla, önce finansal piyasalar ardından tüm ülkelerin ekonomisi krize yakalanmıştır.

Kriz çok değişik yönlerden etkili olmaktadır. Bu anlamda küresel ekonomide merkez ülkelerin (G-7) ekonomik gücü etkisini kaybederken, yeni yükselen ekonomiler

---

⁵ OECD, **Main Economic Indicators**, June-2010, 35

⁶ Edwards, S., “**A New Debt Crisis? Assessing The Impact Of The Financial Crisis On Developing Countries**”, Jubilee Debt Campaign The Grayston Centre, 2009

⁷ IMF Data, Bütçe Açıklarının Milli Gelire Oranı (%) Gelişmiş Ülkeler ve ABD

daha bağımsız ekonomik politika üretebilme olanağı elde edebilmektedir. 1970'lerden beri oluşmakta olan Batı finans piyasaların hakimiyetine dayalı uluslar arası siyasi ekonomi değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir.

Bu anlamda 3 temel trend ortaya çıkmaktadır. Hindistan, Çin, Rusya gibi nüfus yönünden güçlü ve üretim gücü yüksek ülkeler merkez ülkelerin (G7) ekonomik hakimiyetinin yerini almaya aday olduğuna dair eğilim; Türkiye, Brezilya, Kore gibi kendi bölgesinde bağlı olduğu ekonomik birlik ve ideolojiden sıyrılarak farklılaşan ülkelerin yeni gelişme trendi; Doğu Avrupa ülkeleri, Arap ülkeleri gibi hızlı bir gelişme sürecindeyken yeniden küçülme ve etki kaybetmeye başlayan ekonomilerin düşüş trendi ekonomideki dengelerin değişeceğini bize haber veren temel gerçeklerdir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler incelendiğinde, gelişmekte olan ülkelerin kriz döneminde gelişme gösterdiği ortaya çıkmaktadır. 2007 yılında ABD'nin dünya gelirinden aldığı pay %21.3, Avrupa bölgesinin aldığı pay %16.3 ve diğer gelişmiş ülkelerin aldığı pay %18.7'dir.

Krizin etkilerinin ortaya çıktığı 2009 yılında, ABD'nin dünya ekonomisindeki payı %0.8 Avrupa bölgesinin payı %0.9 ve diğer gelişmiş ülkelerin payı ise %0.5 azalmıştır. Buna karşılık Çin'in dünya ekonomisindeki payı %1.7 ve gelişmekte olan ülkelerin payı %2.7 seviyesinde artmıştır.⁸

Bu gelişme net olarak gösteriyor ki, gelişmekte olan ülkeler kriz döneminde dünya ekonomisindeki payını arttırmıştır. Ayrıca nüfusu büyük olan Hindistan dünya ekonomisindeki payını, %4.6' dan %5.1'e yükseltmiştir. Petrol ihraç eden ülkelerin payı, %8.4'den %8.6'ya yükselmiştir. Sonuçta, Çin, Hindistan ve diğer gelişmekte olan ülkeler dünya ekonomisinde kriz döneminde büyümeye devam ederken, gelişmiş ülkelerin pozisyonu olumsuz etkilenmiştir.

---

⁸ IMF, World Economic Outlook, 2008-2010 Tarihleri Arası Kriz Sonrası Ülke Grupları, ABD ve Çin'in Dünya Ekonomisindeki Payı (GSMH)

1.4.2007 Finansal Krizde Gelişen Ülkelerin Dış Finansman Pozisyonu

Gelişmekte olan ülkeler, sermaye ve büyüme sorunlarının çözümünde iç kaynaklarının yetersiz kalması veya daha hızlı gelişme imkanları sağlamak için, ülkeler arası sermaye akımlarını ülkeye çekmek zorunda kalmaktadır. Ülkelerin ekonomi yönetimleri tarafından kısa dönemli mali akımların yol açtığı tehlikeler fark edildikten sonra, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmek için rekabet artmıştır. Gelişmekte olan ülkeler iktisadi gelişmeleri açısından uluslar arası doğrudan yatırımları, riskli ve tehlikeli bulunan spekülative para akımlarına göre daha fazla tercih etmektedir. Özellikle son dönemde yaşanan mali krizlerin, parasal akımların yıkıcı etkilerinin bir sonucu olduğuna dair eleştirilerin⁹ artmasıyla, uluslararası doğrudan yatırımların ülkelere büyüme, ülkeye yeni teknolojilerin transferi ve işgücünün gelişmesi gibi katkılarının olduğu gerekçesiyle uluslar arası doğrudan yatırımlara olan talep artmaktadır.

Ülkelerde uluslar arası doğrudan yatırımların olumsuz etkileri sürekli gündemdedir. Bunlar egemenliğin kaybedilmesi, yerli üreticilerin rekabet gücünün kırılması ve piyasanın dev işletmeler tarafından yönlendirilmesidir; fakat bütün bu olumsuzluklara rağmen ülkeler işsizliğin önlenmesi, teknolojik ilerleme gibi gerekçelerle uluslararası doğrudan yatırımları istemektedir.¹⁰

Gelişmekte olan ülkelere dönük sermaye akımları içerisinde önemli bir kalem de, ülkelerarası portföy yatırımlarıdır. Yatırımcıların kendi ülkeleri dışında spekülative amaçlarla tahvil, hisse senedi, döviz gibi finansal araçlara yaptığı yatırımları ifade etmektedir. Portföy yatırımları kısa dönemli, spekülative, kırılabilirliği yüksek kredi ve finansal araçlarla sağlanabilen mucize bir büyüme göstermektedir. Büyümenin etkisiyle artan riskli finansal araçlar yüksek getiri elde ederek piyasadan hızla çıkınca döviz

---

⁹ Tobin, J., “**Financial Re-Globalization**”,(1999) Options Politiques, Juillet-Aout, 1999, 18-21; Stiglitz J. E. “**Reforming the Global Economic Architecture: Lessons from Recent Crises**”, (1999) The Journal of Finance, Vol.54, No.4, 1508-1521.

¹⁰ Borensztein, E., Gregorio, J, De., Lee, J-W., (1998) “**How does Foreign Direct Investment affect economic growth?**”, Journal of International Economics,45, 115-135

kurlarında ani yükseliş, borsada çöküşler ve faizlerde ani yükselişler meydana gelmektedir. Oluşan karışıklıkta zayıf kaynaklarla oluşturulan bankacılık sistemi çöker, işletmeler iflas eder ve faizlerde ani yükselişler meydana gelir. Portföy yatırımlarındaki ani hareketler mali küreselleşme zemininde oluşan küresel finans piyasalarında her zaman risklere açıktır.

Finans kesiminin kısa dönemli finansal ihtiyaçlarından biri de bankalar arası piyasalarda ödünç sağlayabilmeleridir. Özellikle uluslar arası bankacılık faaliyetlerinde günlük döviz açıklarının karşılanması önemlidir. Bu nedenle bankalar arası ödünç, kriz dönemlerinde yaşanabilecek likidite sıkışıklığının çözülmesi açısından kritik rol oynamaktadır.

Dünyada likidite bolluğunun zirveye ulaştığı nokta, krizden hemen önceki dönemdir. 2007 yılında gelişmekte olan ülkelere giren tüm sermaye akımlarının toplam tutarı 1,524 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. 2008 ve 2009 yıllarında ise, sermaye akımları hızlı bir şekilde düşmüştür. Bu düşüşte krizdeki finans kesiminin etkisinin büyük olduğu ortaya çıkmaktadır. 2007 yılında bankalar arası ödünç işlem tutarı 612 milyar dolar seviyesindeyken, 2008’de 72 milyar dolara ve 2009’da negatif seviyelere düşmüştür. Uluslar arası portföy yatırımları için kriz dönemi hareketleriyse, 2007 yılında 225 milyar dolar seviyesindeyken, 2008 yılında 80 milyar dolar seviyesinde çıkış yaşamıştır. Uluslar arası doğrudan yatırımlar ise 2007 yılında 687 milyardan 2008 yılında 720 milyar dolar seviyesine çıkmıştır; 2009 yılında ise hızlı bir düşüş yaşayarak 430 milyar dolar seviyesine inmiştir. Bu durum, kriz döneminde gelişmekte olan ülkelere sermaye akımlarının azaldığını göstermektedir.¹¹

Gelişmekte olan ülkeler açısından kriz döneminde önemli bir zorluk alanı da, dış borçlanmadır. 1980’lerde yaşanan borç krizinden bu yana, bazı ülkeler uluslar arası borç ödeme sorunlarıyla karşılaşsa da, küresel çapta bir kriz yaşanmamıştır. Bu güven, ülkelerde dış borçlanmanın mali küreselleşmenin uluslar arası piyasaların eklemlenmesiyle meydana gelen faiz oranlarında ve işlem maliyetlerinde azalmaya

---

¹¹ IFSL, **External Finance for Emerging Countries-2010**, Gelişmekte Olan Ülkelere Sermaye Akımları

neden olması, dış borçlanmayı teşvik edici bir rol oynamıştır. Gelişmekte olan ülkelerde dış borçlanma girişi artsa da GSMH' deki artış sayesinde oranlar küçülmüştür.

Gelişmekte olan ülkelerin krizden zarar görmelerini azaltan nokta, krizden önceki dönemde dış borçlanmanın GSMH' ya oranlarını azaltmasıdır. 1999 yılında dış borç/GSMH oranı %42 ve aynı oran 2008 yılında krize rağmen düşüş göstermektedir. 2008 yılında dış borç/GSMH oranı, %22.1'dir.¹²

Gelişmekte olan ülkeler açısından kriz döneminde en önemli gelişme, küresel bankacılığın ve finans sisteminin sıkışıklık içinde olmasına rağmen dış borçlanma krizi yaşamamalarıdır. Yalnız gelişmiş ülkelerin borçlanmaya devam etmeleri ve ABD başta olmak üzere gelişmiş ülkelerdeki merkez bankalarının likidite sağlamaya yönelik politikaları dış borçlanma baskısı kısa dönemde meydana getirmemiştir.

1.5.Gelişen Ülkelerin Kriz Göstergesi: Dış Ticarete Daralma

Gelişmekte olan ülkelerin küresel ticarete entegrasyonu ve ihracattaki büyümesi gelişme açısından önemlidir. Özellikle Asya ülkeleri ihracat yönelimli gelişme modelleri ile çıkış yakalamışlardır. Yine petrol ihraç eden ülkeler ve doğalgaz gibi ihraç ürünlerine sahip ülkeler açısından dış ticaret politikası gelişmenin önemli göstergesidir. Ayrıca Çin ve Hindistan gibi ucuz işgücü ve büyük nüfus potansiyeli nedeniyle dünyanın üretim merkezi gibi çalışan ülkeler açısından dış ticaret, gelişmenin belirleyici faktördür. Dolayısıyla dünya ekonomisinde muhtemel bir durgunluk bu ekonomilerin büyüme potansiyelini olumsuz etkilemektedir.

2008 yılındaki küresel krizde dünya ihracat ve ithalat hacminde daralma sürecine girmiştir. Benzer bir süreç gelişmekte olan ülkelerin ithalat hacminde yaşanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin ihracat ve ithalatındaki 2009 yılındaki gerileme bir önceki yıla göre yaklaşık %10 seviyesindedir. Bu durum gelişmekte olan ülkelerde dış ticaretin kriz döneminde ciddi çöküş yaşadığını göstermektedir.

Ülkelerin ihracat potansiyelini ölçmede kullanılacak önemli ölçütlerden birisi de, ihracat artış oranı ölçütüdür. 2000 yılından bu yana gelişmekte olan ülkelerde ihracat artış oranı her zaman dünya seviyesinin üzerindedir. Gelişmekte olan ülkeler

---

¹² IMF, “**Globalization and External Imbalances**”, World Economic Outlook, 2007, 109-156

arasında ihracat yönünden önemli bir ülke olan Çin için de benzer bir durum söz konusudur. Krizin ilk yılında gelişmekte olan ülkelerde, ihracat artış oranı krize rağmen %22 seviyesinde artış göstermiştir. Bu durum ihracat hacminde düşüğe rağmen gelişmekte olan ülkelerde krizin ilk yılında ihracat artışının devam ettiğini göstermektedir.

Gelişmekte olan ülkeler açısından önemli bir durumda, 2000’li yıllarda dış ticaretteki payını arttırmıştır. Çin dışındaki gelişen ekonomilerin 2000 yılında dünya ticaretindeki payı yaklaşık %27 seviyesindeyken, 2008 yılında bu oran %40’a yaklaşmıştır. Artış %13 seviyesindedir. Çin ise, dünya ticaretindeki payını dokuz yılda iki katına çıkarmıştır. ABD ise, dünya ticaretindeki payını %35 oranında kaybetmiştir. Bu durumda dünyada ABD açısından dış ticaret hakimiyetinin gerilediğini göstermektedir. Aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerin dünya ticaretinde daha etkili olduğu da bir gerçektir. Gerileme kriz döneminde de devam etmektedir.

1.6. Gelişmekte Olan Ülkelerin Dış Ticaret ve Bütçe Açıkları

Gelişmekte olan ekonomiler açısından kriz dönemlerinde muhtemel sorunları arasında, döviz açığını ifade eden cari açık ve kamu finansman açığını ifade eden kamu finansman açığını ifade eden bütçe açığı da bulunmaktadır. Özellikle kriz dönemlerinde döviz temini ve bütçe açıklarının finansmanındaki yeni zorluklar gelişmekte olan ülkeleri zorlayabilecektir.

Ülkelerin cari açık/fazla dengesi dış ticaret ve sermaye akımlarının etkisi altındadır. Bu nedenle ihracat yönelimli büyüyen ve doğrudan yabancı yatırım girişlerinin yüksek olduğu ülkelerde kriz dönemlerinde açık verilmesi durumunda döviz krizlerine neden olabilmektedir. Son krizde cari fazla veren, Azerbaycan, Libya, Nijerya, Rusya, Suudi Arabistan, Venezüella gibi ülkeler dünyada enerji tedarikçisi olan ülkelerdir. Cari fazla veren, Malezya, Çin, Endonezya, Bangladeş, Kore ve Hindistan gibi ülkeler ise üretim yeteneklerinin gelişmiş olduğu veya yüksek teknolojiye dayalı üretim yapabilen ülkelerdir. Bu durum kriz dönemlerinde enerji arz eden ülkelerin ve üretim gücü yüksek ülkelerin krizde azalışlara rağmen cari fazla vermeye devam ettiğini göstermektedir.

Cari açık veren ülkeler genelde gelişme sürecinde dışa bağımlı olan ülkelerdir. Gelişme açısından bu ülkelerin sermaye tedarikinde bulunması gelişme açısından gereklidir. Özellikle Romanya, Türkiye, Bulgaristan, Polonya ve Macaristan gibi AB ile ilişkisi veya entegrasyon içerisinde bulunan ülkelerde kronik dış açık sorunu krizde de azalmaya rağmen devam etmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler arasında cari fazla veren ülkelerin krizden önce ve sonra fazla vermeye devam etmesi kriz sürecinin kısa sürmesi durumunda avantajına olması muhtemeldir. Çünkü bu fazlalıkların oluşturacağı rezerv ve diğer avantajlar açık finansmanı için sıkıntıya düşmesini önleyecektir. Bu ülkeler açısından en muhtemel sorun kriz sürecinin uzaması durumunda ihracat gelirlerindeki düşüşlerden oluşabilecek işsizlik ve üretim sorunlarıdır.

Ülkeler açısından kriz dönemine özgü sorunlar arasında, kamu açıkları yer alır. Kriz döneminde ülkelerin vergi gelirlerindeki azalma ve harcamalardaki artış kamu dengesini olumsuz etkilemektedir. Özellikle kriz dönemlerinde toplam gelirlerdeki azalma nedeniyle, ülkelerin borçlanma eğilimi artmakta ve bütçe dengesi olumsuz etkilenmektedir. 182 ülkeden 1980-2008 yıllarındaki bankacılık krizlerinde krizden iki yıl önce ve krizden iki yıl sonraya kadar yapılan hesaplamalarda kriz dönemlerinde borçlarda patlama olmaktadır. Gelirlerde azalma ve bütçe açıklarında artışlar meydana gelmektedir. Borçlar GSMH' ya oran olarak %27,1 seviyesindedir. Bütçe dengesi milli gelire oran olarak %6 seviyesinde açık vermektedir. Toplam gelirden kriz dönemlerinde %3,7 seviyesinde azalma olmaktadır.¹³

Krizlerin meydana getirdiği maliyetleri bütçe ve maliye politikası yoluyla önlenmesinin mali yüklerinin yoğun olduğu ortaya çıkmaktadır. Özellikle küresel finans krizinde büyük kurtarma operasyonu gerçekleştiren gelişmiş ülkelerde bütçe açıkları 2009 yılında %9 seviyelerine yükselmiştir. Bu oran 2010 yılında da fazla bir değişim göstermemiştir. 2014 yılındaki tahmine göre, bütçe açıklarının milli gelire oranı %5 seviyesine yakın olacağı gözükmektedir.

---

¹³ Baldaci, E., Gupta, S., Mulas-Granados, C., "How Effective is Fiscal Policy Response in Systematic Banking Crises?" IMF Working Paper, 2009 (1-39)

Gelişmekte olan ülkelerde ise, mali kurtarma operasyonlarına bütçeden ayrılan payların düşük olması nedeniyle mali denge sorunlarının daha hafif olduğunu göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde krizden önceki döneme göre, 2009 yılında mali dengede bozulma artarak %4 açık seviyesine ulaşmıştır. IMF tahminlerine göre mali denge açıklarının milli gelire oranı 2014 yılında %0,7'ye düşmesi muhtemeldir.¹⁴ Açıkçası gelişmiş ülkelere göre, gelişmekte olan ülkelerin mali dengesindeki gelişmeler daha olumludur.

1.7. 2007 Finansal Krizinde Gelişmekte Olan Ülkeleri Sınıflandırma

Gelişmekte olan ülkelerin kriz performansına göre sınıflandırma çabası, krizin ülkelere farklı etkilerinin analizi açısından gereklidir. Bu anlamda kriz döneminde ülkeler büyüme performansları esas alınarak sınıflandırılmıştır. Bunun nedeni ülkeler farklı ekonomik modeller uygulamasına rağmen, ekonomik büyüme hızı ülkeler açısından performans farklılıklarının ortaya konulmasında temel göstergedir. Bu sebeple ülkeler, kriz dönemindeki ekonomik büyüme performansları esas alınarak, yükselenler, direnenler ve çözülenler şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu kapsamda krizin ilk işaretlerinin görülmeye başladığı 2007 yılının üçüncü çeyreğinden 2009 yılının son çeyreğine kadar geçen sürede ülkelerin kriz performansı üzerine değerlendirmeler yapılmaktadır.

Gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkelere 24 ülkenin ekonomik büyüme performansları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Analizlerde, ABD, Japonya, İngiltere, Fransa, İtalya, Kanada, Yunanistan, İspanya, Portekiz, İzlanda, İrlanda gibi ülkeler gelişmiş ülkeleri göstermektedir. Gelişmekte olan ülkeler ise, Türkiye, Brezilya, Çin, Hindistan, Endonezya, Polonya, Macaristan, Rusya, Çek Cumhuriyeti, Meksika, Güney Kore, Güney Afrika olmak üzere on iki ülkeden oluşmaktadır.

2007 üçüncü çeyreği ile 2009 yılının son çeyreğine kadar geçen sürede ortalama büyümesi pozitif olan ülkeler, Çin, Brezilya, Hindistan, Türkiye, Endonezya, Polonya,

---

¹⁴ IMF, Dünya Ekonomisinde Mali Denge/GSMH' ya Oran(%)

Kore ve Güney Afrika'dır. Bu ülkelerin tamamı gelişen ülkelerden oluşmaktadır. ABD ve Çek Cumhuriyetinin büyüme oranı %0'dır. Diğer gelişmiş ve gelişen ülkelerin tamamında büyüme negatiftir. İlgili dönemde büyümenin en yüksek olduğu ülke, %9,9'la Çin'dir. Verilere göre, seçilmiş gelişen ülkeler arasında büyüme performansı gelişmiş ülkelerden olumludur.

Kriz sürecinde Çin dünya ekonomisinin lokomotifi olarak büyümeye devam etmiştir. Bu durumda kalabalık nüfus ve gelişmiş üretim ve ihracat potansiyeline sahip olan Çin, gelecekte gelişmiş ülkelerin yerini değiştirebilecektir. Dünya ekonomisinde Çin GSMH'nın oranı da, %1,7 seviyesinde artmıştır. Çin ekonomisinin hızlı büyüme potansiyeli ve gücü, gelişmiş Batı ekonomilerinin özellikle ABD'nin iktisadi hegemonyasını zorlamaktadır. Çin ekonomisinin ciddi sorunları ve gelir farklılıkları olmasına rağmen, batı ekonomilerinin önceden beri devam eden hızlı büyümeden rahatsız olduğu açıktır.¹⁵ Kriz dönemi gelişmiş ülkeler açısından büyümede zorluklara neden olurken, gelişen ülkeler arasında çok hızlı gelişme imkanı sağlayan ülkelerin olmasının yolunu açmaktadır.

Kriz döneminde ülkelerdeki büyüme rakamlarına göre, en yüksek büyüme oranı, %13'le Çin'e aittir. Çin'in hemen ardından krizde en yüksek büyüme performansı gösteren ülke, %6,6 oranıyla Türkiye'ye aittir. Kore de kriz döneminde yüksek büyüme oranı yakalayabilen ülkelerdendir.

Kriz döneminde en düşük büyüme oranına sahip ülke %9.8'le Rusya'dır. Risk ölçüsü, büyümenin dalgalanması (standart sapma) açısından incelendiğinde Türkiye %3.81 ile en riskli ülkedir. İzlanda %3.68 ve %3.59 ile Rusya sıralanmaktadır. Gelişen ülkeler en yüksek gelişme performansı gösterirken çok riskli yapıda ekonomik performans sergilemektedir. Ortalama büyüme açısından değerlendirildiğinde, Çin %9.9, Hindistan %1.6 ve %1.3 ile Endonezya en iyi performansa sahip ülkelerdir. Ortalama büyümenin en düşük olduğu ülkeler İzlanda, İrlanda ve İtalya'dır. Kriz

---

¹⁵ Zhou, J., "Does China's Rise Threaten the United States?," Asian Perspective, No.3, 2008, pp.171-182.

döneminde gelişmiş ülkelerin dalgalanma oranları düşük olmasına rağmen ortalama büyüme açısından genelde olumsuz performans sergiledikleri ortadadır.¹⁶

Bu durumda kriz dönemi performansı açısından gelişmiş ülkeler daha dar bir aralıkta dalgalanma yaşarken, genelde negatif bir büyüme sergilemiştir. Ama gelişen ülkeler daha geniş bir aralıkta büyümede dalgalanma yaşamalarına rağmen, daha hızlı büyüme performansı da göstermektedir. Sonuçta gelişen ülkelerin gelişmiş ülkelere göre daha esnek iktisat politikası geliştirme ve krize direnç gösterme potansiyeline sahip olduğu söylenebilir. Gelişen ülkelerin kriz döneminde ortalama büyüme oranlarının pozitif olmasının nedeni, krizde iktisadi büyüme oranlarının ani düşüşlerine rağmen yüksek büyüme oranlarını da hızlı yakalamasıdır.

1.8. 2007 Uluslararası Finansal Krizde Yükselen Ekonomiler

Kriz döneminde dünyada öne çıkan ekonomiler, Asya'da yeni gelişen Çin, Hindistan ve Endonezya ekonomileridir. Bu ülkeler büyük nüfusları ve kriz döneminde süren yüksek büyüme oranları ile krizde ekonomik olarak ayrılan ekonomiler olmuştur. Asya ekonomileri, ABD, diğer batı ekonomileri gibi zehirli finansal varlıklar ve finansal sektördeki çöküş gibi konulardan etkilenmemiştir. Buna karşılık dünya ticaretindeki durgunluk ve talep azalması karşısında üretim yönlü etkilenmiştir. Bu farklılıkları kalabalık nüfusun getirdiği avantajla iç talebin canlandırılması ve ihracattaki olumlu gelişmeler bu ekonomilerin büyümesini devam ettirmesini sağlamıştır.¹⁷

2007 yılının 3.çeyreğinden 2009 yılının son çeyreğine kadar geçen sürede %1'den fazla büyüme gösteren ülkeler yükselenler olarak kabul edilmiştir. Yıllık büyüme rakamları incelendiğinde Çin, Hindistan ve Endonezya ekonomileri kriz içerisinde bile %4.5 üzerinde büyüme göstermiştir. Ülkeler arasında Çin %9'dan fazla büyüme gösteren en kalabalık ülke durumundadır. Hindistan ekonomisi de %8 seviyesinde büyüme göstermektedir. Ülkelerin uluslar arası rezervlerinin yüksekliği de kriz

---

¹⁶ OECD, **Main Economic Indicator**-2010,Seçilmiş Ülkeler Büyüme Performansları (2007/3Ç-2009/4Ç)

¹⁷ Singh, A., "Asia Leading The Way", Finance & Development June 2010, 5-7

sürecinde bir avantajdır.¹⁸ Aynı ülkelerin 2015 yılında büyüme trendlerinin devam edeceği de ortadadır. Net olarak ortaya çıkmaktadır ki, kalabalık ve üretim gücü yüksek Asya ülkeleri hızlı büyüme sürecine devam etmiştir.

Dünya ekonomisi krizde bulunduğu sırada en hızlı gelişme gösteren ülke Çin'dir. Çin ekonomisinin gelişmesi üzerine yapılan tartışmalarda ABD'nin ekonomik hegemonyasını sona erdirebilecek tek ekonomik gücün Çin olduğu spekülasyonu sürekli yapılmaktadır.¹⁹

Çin ekonomisinin krizde yükselişinin krizden önceki ekonomik yapının iki temel karakteristiğine dayandığı iddia edilmektedir. Bunlardan ilki, Çin ekonomisinde ağır sanayiye ve modern altyapı yatırımlarına bağlı ekonomik gelişme hamlesinin başarılı olmasıdır. İkincisi de düşük maliyetli iş gücü kullanımı ve ucuz malların ihracatına bağlı rekabet avantajının olmasıdır. İşgücü maliyetlerinin artmasına rağmen, Çin ekonomisinin halen düşük işgücü maliyetlerine bağlı avantajı devam etmektedir.²⁰ Çin yükselişinde önemli bir faktör de kur politikasıdır. Kriz sürecinde gelişmiş ülkelerin en çok şikayet ettikleri konu olan, düşük değerli döviz kurları politikası Çin ekonomisinde ihracatın teşviki açısından önemli bir uygulamadır. Çin parası olması gereken değer altındadır.²¹

Çin'in kriz döneminde yükselişinde etkili faktörler arasında krizden önceki tasarruf seviyesinin yüksekliği önemlidir. Ayrıca Çin ekonomisinin ve nüfusunun büyüklüğü iç piyasayı canlı tutmasını sağlamaktadır.

Hindistan ekonomisi, Çin'le benzer gelişme seviyesinde olan ekonomilerdendir. Kriz döneminde başlangıçta çok fazla etkilenmeyen Hindistan ekonomisi büyümede azalmanın yanı sıra doğrudan yatırımların azalmasından etkilenmiştir. İhracattaki düşüş de ekonomiyi olumsuz etkileyen faktörlerdendir.

---

¹⁸ IMF.WEO-2010, OECD, Krizde Yükselen Ekonomilerin Temel Göstergeleri

¹⁹ John Ikenberry, "The Rise of China and the Future of the West", Foreign Affairs , 2008

²⁰ William H. Overholt, " China in the Global Financial Crisis: Rising Influence, Rising Challenges",Center for Strategic and International Studies, The Washington Quarterly, pp. 21_34

²¹ Rodrik, D., "Making Room For China In The World Economy", www.aeaweb.org

Hindistan hükümetinin kamu harcamalarını artırarak uyguladığı ekonomik önlemler iç piyasanın büyüklüğünün getirdiği avantajla ekonomik iyileşmeyi sağlamıştır. Hindistan ekonomisi zengin doğal kaynaklar, yazılım sektörlerindeki gelişmişlik ve kalabalık nüfusu ile hızlı gelişme sürecine krizden sonra da devam edeceği tahmin edilmektedir.²² Kriz döneminde doğrudan yatırımların artış gösterdiği ülkelerden birisi olan Hindistan demokrasi ile yönetilmesi, piyasa ekonomisiyle doğrudan yatırımlar açısından dünyanın en büyük pazarlarından biri olarak her zaman büyüme potansiyeline sahiptir.

Kriz döneminde Asya ülkeleri ve Çin ekonomilerinin yükselmeye devam etmesinde asıl neden krizden önceki dönemdeki yüksek rezervleridir. Bu rezervler krize karşı doğal bir savunma gücü sağlamıştır.²³ Yükselen Asya ülkeleri, 2008 yılında 2.537,4 milyon dolar rezerve sahipken, 2010 yılında bu rakam 3.446,2 milyon dolar seviyesine yükselmesi tahmin edilmiştir. Çin'in rezervleri de 1.950,3 milyon dolar seviyesinden 2.706,1 milyon dolar seviyesinde rezerve sahip olmuştur.²⁴ Bu gösterge iki ülkenin dünyadaki gelişmenin finanse edilmesinde önemli rollerinin olacağını da göstermiştir.

Endonezya ekonomisi, Çin ve Hindistan ekonomisi büyüklüğünde olmasa bile, 1997 yılında yaşadığı krizden sonra sağladığı gelişmeyle ve kalabalık nüfusu ile dünya ekonomisinde gelişme potansiyeli yüksek olan ekonomilerdendir. Krizde gösterdiği olumlu performans bunun bir göstergesidir. Ülkenin ihracattaki gelişmesi ve endüstrileşme potansiyelinin yüksekliği ve önceki kriz dönemlerinden finans sektörünün yapılandırılması son krizde gelişmenin durmasını önlemiştir.

---

²² Bajpai, N., “Global Financial Crisis, Its Impact on India and the Policy Response”, aric.adb.org

²³ Kalim, S., “Financial Crisis and Its Impact on the Economies of China and India”, Research in Applied Economics, 2009

²⁴ IMF, World Economic Report-April 2010, 180

Endonezya ekonomisi IMF'nin 2015 tahminlerinde %7 seviyesinde büyüyecektir. Asya ekonomileri içerisinde önemli gelişme merkezlerinden birisi de Endonezya olması muhtemeldir.²⁵

Kriz döneminde ekonomilerinde bazı alanlarda olumsuzluk yaşamalarına rağmen krize karşı direnen ülkeler arasında Türkiye, Polonya, Brezilya, Kore, Güney Afrika gibi ülkeler bulunmaktadır. Gelişen ekonomiler arasında krize dirençli olan bu ülkelerin krizden önce dünya ekonomisinde doğrudan yatırım çeken ülkeler olmasının etkisi altındadır. Kriz öncesi likidite bolluğunun yaşandığı dönemde ülkelerin sağladığı yatırım stoku ve finansal varlık girişi kriz döneminde krize direnç sağlamıştır. Bunun yanı sıra kriz döneminde uygulanan piyasayı canlandırmaya dönük teşviklerin bu ülkelerde etkili olduğu söylenebilir.

2007 yılında Çin, Rusya, Hindistan, Brezilya, Hindistan(BRIC), Polonya, Türkiye ve Güney Afrika ülkelerine doğrudan yatırımlar ağırlıklı olmak üzere finansal akımlar hızlı bir giriş yapmıştır. Finansal akımlar kriz döneminde ülkelerin iyileşme sürecini olumlu etkilediği iddia edilebilir.

Gelişen ülkelerde büyümenin devam etmesini sağlayan faktörlerden birisi de, ihracat performanslarındaki iyileşmedir. 2009 yılının 2. Çeyreğinden itibaren büyümede yüksek performans gösteren Türkiye, Hindistan, Endonezya, Rusya, Güney Afrika, Polonya, Kore, Brezilya gibi ülkelerde ihracat artışı pozitiftir. Bu ülkelerin sahip olduğu emtia ve ürünleri yeniden dünya pazarlarına sunabilmeleri gelişmeleri açısından önemlidir.

Kriz döneminde bile yüksek büyüme veya pozitif büyüme gösteren gelişen ekonomilerin özellikleri incelendiğinde birtakım tespitler yapılabilir. Doğrudan yatırım almaya yeniden başlamaları ve önceki dönemlerdeki doğrudan yatırım portföyünün büyüklüğü; ihracat artışlarının 2009 yılının ikinci çeyreğinden itibaren yeniden başlaması; ülke içi nüfuslarının büyüklüğü ve iç tüketimin canlandırılmasının getirdiği

---

²⁵ Aswicahyono Narjoko, D., “**Industrialisation after a Deep Economic Crisis: Indonesia**”, Journal of Development Studies, Vol.46, No.6, July 2010, 1084-1108

avantajlar bu ülkelerde büyümeyi sağlayan ortak özelliklerdir. Genelde Asya ülkelerinin krizden daha az etkilenmesi nedeniyle bu bölgeye yakınlığın getirdiği avantajlar da bu özelliklere eklenebilir.

1.9. 2007 Uluslararası Finansal Krizde Güç Kaybeden Ekonomiler

Kriz döneminde gelişen ülkeler arasında krizden fazla etkilenen ülkeler de bulunmaktadır. Özellikle Doğu Avrupa ülkeleri krizden en fazla etkilenen ülkeler arasındadır. Macaristan, Romanya, Çek Cumhuriyeti ve Yunanistan gibi ülkelerin kriz sürecinde büyümeleri düştüğü gibi Euro'nun değerini olumsuz etkileyen faktörler arasında kabul edilir. Doğu Avrupa ülkelerinde AB üyeliğinden sonra spekülasyon sermaye girişlerinin yanı sıra, ülkelerdeki ticaret açıklarının göz ardı edilmesi bu ülkelerin krizden fazla etkilenmesine sebep olmuştur. Ayrıca dış borçlanma meyillerinin artışı da krizin etkisini arttıran faktörler arasındadır.²⁶ Doğu Avrupa ülkelerindeki bankacılık sisteminin AB'ye bağımlılığı nedeniyle kriz sürecinde finansal piyasalara olumsuz etkisini artırıcı bir rol oynamıştır.

Doğu Avrupa ülkeleri krizden en çok etkilenen ülkelerdir. IMF tahminlerine göre, 2010 yılında büyüme oranının negatif olan en çok ülke Doğu Avrupa ülkeleri arasındadır. 2009 yılında ortalama büyüme rakamları pozitif olmasına rağmen Doğu Avrupa'da Bosna Hersek, Kosova, Polonya dışında bütün ülkelerde büyüme negatiftir. 2010 yılında gelişen ülkeler için ortalama büyüme tahmini %6.3 seviyesindeyken Doğu Avrupa ülkeleri için bu oran %2.8'dir. Macaristan 2010 yılında negatif büyüme göstermesi beklenirken, Bulgaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin büyüme oranları da çok düşüktür. Doğu Avrupa ülkelerinde 2009 yılında doğrudan yatırım girişinde ve ihracatta önemli düşüşler vardır. Bu ülkelerde krizin doğrudan etkili olduğu sorunlu kredilerin toplam kredilere oranı da çok hızlı bir şekilde artmaktadır. Özellikle Romanya'da bu oran %15 seviyesindedir.²⁷ Doğu Avrupa ülkelerinin krizden çıkışta önemli sorunlar yaşaması muhtemeldir. Özellikle Asya, Afrika ve Güney Amerika'daki gelişen ülkelerde büyümenin devam etmesi ve doğrudan yatırımlardaki artış

---

²⁶ Marer, P., "The Global Economic Crises: Impacts on Eastern Europe", Acta Oeconomica, Vol. 60 pp.3-33(2010)

²⁷ IMF, WEO-2010 ; OECD.stat - Krizde Güç Kaybeden Ülkeler için Çeşitli Göstergeler

beklentisine karşı Doğu Avrupa'daki gelişen ekonomilerde sorunların devam edeceği söylenebilir.

Kriz döneminde konut piyasalarında sorun yaşayan piyasalardan birisi de Dubai'dir. Özellikle İngiltere bankalarının bu piyasadaki konut fiyatlarındaki düşüş dolayısıyla bağlantılı finans varlıkların değer kaybetmesi sonucunda önemli sorunları olmuştur. Fakat Birleşik Arap Emirlikleri'nin piyasaya müdahale etmesi bu bölgedeki sorunların çözülmesini sağlamıştır.

Gelişen ülkeler açısından en önemli sorun kriz sürecinde Yunanistan, Macaristan ve Dubai gibi merkezlerin dış borçlarından ortaya çıkmıştır. Gelişmiş ülkelerdeki borç oranlarının yüksekliği ve piyasalarda yaşanabilecek kredi sıkışıklığı gelişen ülkelerin içerisinde Doğu Avrupa başta olmak üzere değişik bölgelerde krize girmelerine neden olabilir.²⁸

Kriz döneminde gelişme potansiyelini kaybeden ülkeler açısından genel bir değerlendirme yapılırsa aşağıdaki tespitlerin yapılması mümkündür:

- Avrupa ile entegre olan Doğu Avrupa ülkeleri krizden en fazla etkilenen ülkeler arasındadır.
- Gelişen ülkeler açısından sorunlu kredilerin fazlalığı ve dış borç zemininde zorluk çeken ülkeler krizden etkilenmeye devam edecektir.
- Tek pazara bağımlı ihracat ve yatırım politikası uygulayan ülkelerin krizden etkilenmesi yüksek olabilir.
- Konut fiyatlarının düşüşü gelişen ülkelerde büyüme sorunlarına ve krize neden olabilmektedir.

1.10. 2007 Finansal Krizinde Türkiye'nin Yükselişi

Türk ekonomisi kriz sürecinde dalgalanma yaşamasına rağmen hızlı bir çıkış göstererek diğer gelişen ülkelerden farklılaşmıştır. Türk ekonomisinin krizin ilk dönemlerinde cari açık sorunu ve işsizlik gibi ciddi reel sorunları dolayısıyla krizden daha fazla etkileneceği tahmin edilmekteydi. Bu görüşü destekleyecek 2009 yılının ilk çeyreğinde yaşanan %14,5 seviyesinde küçülme yaşanmıştır. Yine işsizlik oranları %15

---

²⁸ The Economist, **Domino theory**, Feb 18th 2010

seviyesindedir. 2001 krizinden çıkarak yeniden yapılanma sürecindeki Türk ekonomisinin krizden olumsuz etkilenmesi muhtemeldir.

Türk ekonomisi kriz sürecinden 2009 yılının son çeyreğinde başlayan ve 2010 yılının ilk çeyreğinde devam eden hızlı bir gelişme trendi göstermiştir. 2009 yılının son çeyreğinde %6,6 oranında büyüyen ekonomi, 2010 yılının ilk çeyreğinde % 11,7 büyümüştür. Türk ekonomisinin kronik sorunu işsizlik, 2009 yılının ilk çeyreğinde %16 seviyesini geçmiş, fakat son dönemde %14'ler seviyesinde sabit kalmıştır. Ekonomik büyümenin hızlı olması işsizlik artışını durdurmasına rağmen, işsizliğe kalıcı çözümler bulunması halen gerekmektedir.²⁹

Türk ekonomisinin hızlı iyileşmesinde küresel finans krizinde Türk ekonomisinin iki temel farklılığının etkili olduğu söylenebilir. İlk olarak, Türk ekonomisinin 2001 krizinde finans kesiminin çökmesi ve ardından yeniden yapılandırılması önemlidir. Bankacılık sisteminin düzenlenmesinde, bankaların sermaye yapısı güçlendirilmiştir. Ayrıca Türk sermaye ve bankacılık mevzuatında dünyada sorunlara neden olan finansal türevlerin kullanımı sınırlıdır. Dolayısıyla krizin Türk ekonomisine finansal kesim aracılığıyla bulaşması mümkün olmamıştır. Ayrıca bankacılık kesiminin ayakta kalması sonucunda, reel kesimin ve tüketicilerin finansman sorunları çözümlenebilmiştir.

Dünyada likidite sorunlarının yaşanmaması için gelişmiş ülkelerin faiz oranlarını düşürmesi, Türk ekonomisinin faiz oranlarını Merkez Bankası aracılığıyla kontrolünü kolaylaştırmıştır. İkinci olarak, Türk ekonomisinin Asya ve Ortadoğu ülkelerine yakınlığı nedeniyle krize yakalanan Avrupa ülkelerinin alternatif pazarlarını bulmasını kolaylaştırmıştır. Türk ekonomisinin bu süreçte vergi indirimleri ve teşviklerle korunması da krizin etkilerinin hafiflemesini sağlamıştır.

Dünyada krizden önce hızlı gelişme gösteren ve yatırım cazibeden bölge Asya'dır. Kriz döneminde de büyümeye devam eden Çin dünya ekonomisinin yeni lokomotifidir.

---

²⁹ Eren Çaskurlu ve Tolga Dağlaroğlu, “Gelişmekte Olan Ülkelerin Küresel Ekonomik Krize Karşı Geliştirdikleri Ekonomi Politikaları: Global Kredi Krizinin Gelişmekte Olan Piyasa Ekonomilerine Etkileri ve Politika Seçenekleri”, İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı, 2010, s. 26

rolünü üstlenmektedir. Türk ekonomisinin açılım sahasında bulunan Asya ekonomileri yatırım ve ticaretin son dönemde belirleyici unsurlarıdır. Ayrıca Rusya ve Ortadoğu ülkeleri zengin enerji kaynakları ile Türkiye'nin ticarete ve enerji tedarikinde doğal ortaklarıdır. Bu durum Türk ekonomisinin yükselişi için fırsatlar sunmaktadır. Türk ekonomisi yükseliş trendine devam etmesi durumunda Avrasya bölgesinde Çin, Rusya ile birlikte önemli güçlerden birisi olabilecektir. Çin ve Rusya ile Türkiye'nin rakip olma potansiyelinin olmadığı düşünülebilir. Fakat Türkiye ticarete stratejik üstünlüklere sahiptir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği içerisinde olması Avrupa'ya doğru olan ticaret akımlarında Türkiye'ye üstünlük sağlamaktadır.
- Türkiye piyasa ekonomisi ve kalite standartları açısından Çin ve Rusya'dan daha ileride bir ülkedir.
- Türkiye'nin Ortadoğu ile bağlantısı yönünden enerji piyasalarının tümü üzerinde etkisi bulunmaktadır.
- Türkiye'nin ABD ve batı ülkeleri ile işbirliği yönünden daha güvenilir bir ülke olması bölgedeki enerji kaynaklarının ve lojistiğin merkezi olma avantajını beraberinde getirmektedir.
- Türkiye'nin hem Çin'de yaşayan hem de Orta Asya'da bağımsız devletlerde yaşayan soy ve kültürel birlikteliği potansiyel stratejik avantaj unsurudur.

Ülkelerin gelişmesinde diğer ülkelerin gerilemesinin de rolü olmaktadır. Örneğin İngiltere ekonomisinin 19. yüzyıldaki üstünlüğünü gerileyerek, ABD'ye bırakması bu tür bir gelişmedir. Kriz sürecinde Çin, Hindistan, Türkiye gibi ülkeler diğer ülkelerin duraklamasıyla göreceli olarak avantajlı duruma gelmiştir.

Küreselleşme süreci ile birlikte ekonomik ortam hızla değişmektedir. Sermaye hareketleri önemli ölçüde artmış ve daha az kontrol edilebilir bir duruma gelmiş, bu nedenle istikrar sağlayıcı bir sistem ihtiyacı giderek daha belirgin bir hale gelmiştir. İstikrarlı bir uluslararası Uluslar arası parasal ve finansal sistemin kurumsal yapısını oluşturan Uluslar arası Para Fonu, Dünya Ticaret Örgütü ve Dünya Bankası kuruluşu, yapısı, görevleri, amaçları ve mali kaynakları açısından incelenecektir.

2. ULUSLARARASI PARA FONU

2.1.Uluslararası Para Fonu'nun Kuruluşu

Uluslararası Para Fonu'nun kurulmasına yol açan nedenler 1930'lu yıllara dayanır. Büyük Dünya Bunalımı'nın yaşandığı yıllar uluslar arası ekonomik ilişkiler açısından sıkıntılı bir dönemden geçildiği bir zamandır. Çoğu ülke buhranın yarattığı daraltıcı etkilerinden kurtulabilmek ve küçülen dünya piyasalarındaki mevcut paylarını koruyabilmek için rekabetçi devalüasyonlara başvurmakta, kendi pazarını dış rekabetten korumak için gümrük tarifelerini yükselterek miktar kısıtlamaları getirmektedir. Tüm bu uygulamalar sonucunda, dünya ticaret ve üretimi daha da daralmaktadır.

2. Dünya Savaşı uluslararası ekonomik ve parasal ilişkilerde büyük bir karışıklık yaratmakta, özellikle Avrupa ülkelerinin ekonomileri için yıkıcı olmakta ve bu ülkelerin üretim gücünü düşürmektedir. İngiltere savaşta bütün rezervlerini kaybetmekte ve büyük bir borç yükü altına girmektedir. Diğer Avrupa ülkeleri de aynı durumdadır. Buna karşı ABD, savaştan çok az bir kayıpla çıkmakta, savaş sırasında bile sermayesini arttırabilmekte, artan ihracatı sayesinde altın stokları seviyesi büyük miktarlara ulaşmaktadır. Bu şartlar içerisinde ABD, Avrupa ülkelerine doğrudan yardım yapmaktan ziyade kurulacak uluslararası mali kuruluşlar aracılığıyla dolaylı olarak yardım yapmayı planlamaktadır.

Savaş giderlerini karşılıksız para basarak finanse etmekte olan ülkelerde kaçınılmaz olarak ortaya çıkan enflasyon, paranın iç piyasadaki değerini azaltmakta, ülkeler dış piyasada da ödeme sıkıntılarına düşmektedir. Bu ortam içerisinde 1870-1914 döneminde uygulanan "altın standardı sistemi" ne dönülmesi mümkün olmamaktadır. Ülkelerin birbiri ardına devalüasyonlara başvurması mevcut istikrarsızlığı da arttırmaktadır. Uluslararası ticaret, ödemeler ve para düzeni ile ilgili bu olumsuz gelişmeler ülkeleri bu alanlarda işbirliği yapmaya zorlamaktadır.³⁰

2. Dünya Savaşı bitmeden yeni bir uluslararası para sisteminin kurulması, bu sistem aracılığıyla döviz kurlarında istikrar sağlanması, dünya ticaretinin serbestleştirilmesi, uluslararası rezerv sorununun çözüme kavuşturulması ihtiyacını

---

³⁰ Ufuk Başoğlu, Nalan Ölmezoğulları ve İlker Parasız, **Dünya Ekonomisi: Küreselleşme, Uluslararası Finansal Kurumlar ve Küresel Makro Ekonomi**, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2001, s.160

gündeme getirmektedir. Bu ihtiyaçlara cevap vermek amacıyla, ABD ve İngiltere gibi gelişmiş kapitalist ülkelerin öncülük etmesiyle 1944 yılında Bretton Woods Konferansında IMF'nin kurulması kararlaştırılmıştır.

Bu şekilde 2. Dünya Savaşından zarar gören ülkelerin yeniden imarı, tek taraflı ithalat sınırlamalarına ve devalüasyonlara engel olunması, çok taraflı serbest ticaret imkanlarının geliştirilmesi, ekonomik işbirliğinin sağlanması prensipleri üzerinde anlaşarak uluslararası para sisteminin temelleri atılmıştır. Bretton Woods sistemi ile 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın yarattığı sefaletten kurtulmak, yüksek bir istihdam düzeyi gerçekleştirmek, rekabetçi devalüasyonları engelleyerek dünya ticaretini arttırmak, savaşta yıkılan ekonomilerin onarımını kolaylaştıran bir uluslararası parasal sistemin kurulması hedeflenmektedir.

Bretton Woods sisteminin temel amacı, kısa dönemli dalgalanmalar karşısında sabit kurların korunabilmesini sağlayacak bir kurallar dizisinin meydana getirilmesidir. Bretton Woods çerçevesinde döviz kurlarındaki değişme sadece uzun dönemde ve ödemeler dengesi bilançolarının sürekli açık veya fazla vermeleri durumunda gündeme gelmektedir. Ülkeler böyle bir döviz kuru değişiminde rekabetçi devalüasyonlar zincirinin oluşmamasını sağlayacak bir mekanizma gerçekleştirilmesini amaçlar.

2.2. Uluslararası Para Fonu'nun Amaçları

IMF'nin temel amaçları ana sözleşmenin 1. maddesinde şöyle belirlenmiştir:

- Uluslararası para sorunları karşısında bir danışma ve işbirliği mekanizması sağlayan sürekli bir kurum amacıyla bir uluslararası parasal işbirliğini geliştirmek.
- Ekonomi politikasının temel amaçlarına uygun olarak bütün üye ülkelerde üretici kaynakların gelişmesine katkıda bulunmak, reel gelir ve yüksek istihdam düzeyini sürdürmek ya da yeniden oluşmasına yardım etmek için uluslararası ticaretin dengeli bir şekilde büyümesine ve genişlemesine olanak sağlamak.
- Döviz kurlarının istikrarını sağlamak için üye ülkeler arasında düzenli ilişkilerini sürdürmek ve rekabetçi döviz kuru değer kayıplarının önlenmesini sağlamak.

- Uluslararası ticaretin gelişmesine engel olan kısıtlamaları kaldırmak ve üyeler arasındaki cari ödemelerde çok taraflı ödemeler sisteminin oluşturulmasına yardımcı olmak.
- Kısa bir süre için, üye ülkelerin ödemeler dengesinde ortaya çıkabilecek aksaklıklarını gidermek amacıyla fon kaynaklarını kullanabilmelerini sağlamak.
- Üye ülkelerin ödemeler dengesini etkileyen dengesizliklerin süresini azaltmak ve genişliğini daraltmak.

Fon'un ana sözleşmesinde yer alan bu amaçlar, döviz kuru istikrarı, döviz kontrolleri ve ithal kısıtlamalarının kaldırılması ve yeterli uluslararası likidite sağlanması olmak üzere üç ana noktada odaklanmaktadır. Döviz kuru istikrarının sağlanması için her ülke, ulusal parasını altınla tanımlamakta ve parite döviz kurunu Fon'a bildirmektedir. Ancak önemli bir dengesizlik durumunda paritesini değiştirebilmektedir.

Döviz kontrolü ve ithalat kısıtlamalarının kaldırılması ilkelerine göre ülkeler, dış ticaret kısıtlamalarına gitmeyeceklerdir. Bu amaçla Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ve Avrupa Tediye Birliği olmak üzere iki anlaşma yapılmıştır. Avrupa paralarının konvertibl olması üzerine Avrupa Tediye Birliği'nin da görevi bitmiş, yerine Avrupa Para Anlaşması (EMA) yapılmıştır. Öte yandan ülkelerin kotalarından oluşan fondan yapılan çekmeler, ülkelere ek bir likidite olanağı yaratmıştır.

2.3. Uluslararası Para Fonu'nun Örgüt Yapısı ve İşleyişi

Uluslararası Para Fonu üç resmi organ tarafından yönetilmektedir:

- **Guvernörler Kurulu:** En üst karar organıdır. Bu kurul üye ülkelerin maliye bakanlarından oluşur, toplantılarını yılda bir kez Dünya Bankası ile birlikte yapar.
- **İcra Direktörleri (Yürütme) Kurulu:** Fon'un sürekli karar organıdır. Günlük işleri yürütmekle görevlidir. Üye ülkelere seçilen direktörlerden oluşur. Kurul kararlarını toplam oy gücünün en az yarısı ile alırlar.

- IMF Başkanı: IMF İcra Kurulu'nda guvernör ve icra direktörü olmayan bir kişi IMF başkanlığına atanmaktadır. IMF Başkanı, İcra Direktörleri Kurulu'nun aldığı karar doğrultusunda fonun yönetiminden sorumludur.

IMF'nin alt organizasyonunda idari, hukuki, mali ve teknik fonksiyonları taşıyan departmanlar bulunur. Bu departmanlar İcra Direktörleri Kuruluna bağlı çalışırlar.

IMF'nin danışman organlarından biri olan Geçici Komite, kuruluşunda geçici unsur olarak düşünülmüş; ancak günümüzde sürekli bir yapıya kavuşmuştur. Guvernörler Kurulu'na uluslararası parasal sistemin gidişatı hakkında bilgi verir, uluslararası likiditedeki gelişmeleri değerlendirir ve IMF'nin ana sözleşmesinde yapılması planlanan değişiklikler hakkında görüş oluşturarak sunmak faaliyetleri arasındadır. Yılda iki kez toplanan geçici komite İcra Direktörleri Kurulunda temsil edilen 24 üye ilkenin temsilcilerinden oluşur.³¹

IMF'nin bir diğer danışman organıysa Kalkınma Komitesi'dir. Kalkınma Komitesi'nin 24 üyesi vardır. Gelişmekte olan ülkelere doğru kaynak transferi sorunlarıyla uğraşmaktadır. Bu komite genelde maliye bakanlarından oluşur.

İcra Kurulu, 6'sı atanmış ve 14'ü seçilmiş olmak üzere 20 direktörden meydana gelir. Fondaki en yüksek paya sahip 6 ülke, kendilerini temsil edecek direktörleri doğrudan atarlar. Geri kalan üyeler ise gruplara ayrılır ve her grup bir direktör seçer.

2.4. Uluslararası Para Fonu Üyelik Koşulları ve Kotalar

Her ülke IMF'ye üye olabilir. Bunun için IMF Ana sözleşmesini kendi parlamentosunda onaylayarak uluslararası antlaşma haline getirmesi ve kendisine düşen kotayı IMF'ye ödemesi ya da ödenecek bölümünü ödeyip kalanını taahhüt etmesi gereklidir. İlk kuruluşunda 45 üyesi bulunan IMF'nin zaman içinde üye sayısı artmaya başladı. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılışımdan sonra üye sayısında büyük artış oldu. 2002 itibariyle üye sayısı 183 ülkedir.

---

³¹ Nazım Öztürk ve Yüksel Bayraktar, "IMF'nin Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri", Ankara: Palme Yayıncılık, 2010, s.16

Ülkeler IMF' ye iki türden birinde üye olurlar. Eğer sermaye hareketlerinde bir kısıtlama söz konusuysa IMF Ana sözleşmesinin 4. Maddesi statüsünde üye konumundadırlar. Eğer sermaye hareketlerini serbest bırakmışlarsa o zaman IMF Ana sözleşmesinin 8. Maddesi statüsünde üye konumundadırlar. IMF'nin temel hedeflerinden birisi üyelerinin 8. Madde statüsünde buluşmalarını yani sermaye hareketlerinin serbest olduğu bir konumda olmalarını sağlamaktır.

Kota miktarı ne olursa olsun her üye ülkenin 250 sabit oy sayısı vardır. IMF'de üye ülkelerin oy gücünü asıl etkileyen "değişken oy sayısıdır". Değişken oy sayısı üye ülkelerin IMF'deki kotalarına bağlı olarak belirlenir. Üye ülke kotalarının her 100.000 SDR'lik bölümü bir değişken oy sayısı sağlar. Oy gücü, genel karar mekanizmasına katılmak açısından ve özel oy çokluğu gerektiren bazı kararların alınması bakımından da önem arz eder.³²

Üye ülkelerin Uluslararası Para Fonu'na verdikleri kaynaklardan meydana gelen kotalar, özel çekme hakkına göre hesaplanır. Her ülkenin %25'i altın, %75'i ulusal paradan oluşan kotası, temsilcilerin oylarının ağırlığının yanı sıra kredilerin sınırlarını da belirler.

Üye ülkeler, kotanın %25'ini oluşturan altınla yaptıkları ödemeyi, istediklerinde geri çekebilmekte, buna karşılık kredi dilimini meydana getiren %75'lik kısmı ise IMF'nin onayıyla kullanabilmektedirler.

2.5. Uluslararası Para Fonu Mali Kaynakları

Üyelerin, IMF'den kredi sağlayabilmeleri, statü hükümlerine ve İcra Kurulu'nun koyduğu esaslara bağlı olarak şu şekillerde olmaktadır:

Normal çekme hakları: Üye ülkeler, altın olarak yatırdıkları katılma paylarını, yani fondaki rezervlerini kullanırlar. Daha sonraki krediler, katılma payının %200'ünü geçmemek şartıyla verilir. Fondaki rezerv pozisyonlarından (kotalarından) arta kalan kısımdan verilen bu kredilerin karşılığı, ulusal parayla ve peşin olarak ödenir.

Özel çekme hakları: Üye ülkelerin devamlı artan ödemeler dengesi sorunlarının normal çekme hakları ile giderilememesi ve özel anlaşmalar (stand-by düzenlemeleri)

---

³² Mahfi Eğilmez, "IMF Dünya Bankası ve Türkiye", Finans Dünyası Yayınları, 1996, No:2, s. 29

yapılmaya başlanması üzerine 1970 yılından itibaren her üye ülke için belli miktarlarda özel çekme hakkı getirilmiştir.

Altın kambiyo sisteminin yerine geliştirilen bu sistemin esası soyut bir birim olan SDR (Özel Çekme Hakları)'dır. Üyelerin bundan yararlanabilmeleri için para, maliye, dış ticaret, ödemeler dengesi hakkındaki bilgileri sunmaları ve gösterdikleri gerekçelerin IMF tarafından haklı bulunması gerekmektedir.

Özel Çekme Hakları, bir hükümetin diğerinin merkez bankasından, onun ulusal parasını çekmesine olarak veren bir haktır. Örneğin; Türkiye'nin dolar rezervine ihtiyacı olursa ve bu amaçla SDR'leri kullanmak isterse, yapacağı tek şey elindeki SDR'leri ABD Merkez Bankasına devretmektir. SDR'leri devralan Federal Reserve Bank, bunların karşılığı olan dolar tutarını Türkiye'ye transfer eder. SDR rezerv aracıdır; yani çıkartılması için altın veya döviz karşılığına gerek yoktur.³³

Bir üye ülkenin çok önemli boyutta olmayan ödemeler dengesi sorunu ile karşılaştığında IMF'den kullanabileceği ilk imkân, Rezerv Dilimi pozisyonudur. Bu ülkenin rezerv dilimi pozisyonu, fonda bulunan ulusal parasından, kotası ve o güne kadar kendi ulusal parası karşılığında fondan kullanıp da henüz geri ödemediği imkânların düşürülmesi suretiyle bulunan miktardır.

Eğer üye ülkenin kotası fonda bulunan ulusal parasından daha yüksekse ve o ülkenin fondan herhangi bir kullanımı yoksa rezerv dilimi pozisyonu, kotasından fonda bulunan ulusal parasının miktarı düşülerek hesaplanır. Yani; bir üye ülkenin fondaki mevcut parası, kotasına eşit, kotasından fazla veya kotasından düşük olabilmektedir. Üye ülkenin fonda bulunan ulusal parası kotasına eşitse kullanabileceği rezerv dilimi pozisyonu yoktur demektir.

Bir üye ülke, ödemeler dengesi sorunu ile karşılaştığını ileri sürerek fondaki rezerv dilimi pozisyonunu kullanmak isteyebilir. Bu pozisyon üye ülkenin kendi rezervleri arasında yer aldığı için IMF'nin bu başvuruyu geri çevirmesi söz konusu değildir. Ayrıca hiçbir koşula bağlı olmayan tek imkân budur.

---

³³ Mahfi Eğilmez, "IMF Dünya Bankası ve Türkiye", Finans Dünyası Yayınları, 1996, No:2, s. 34

IMF'nin üye ülkelere sağladığı bir diğer kolaylık, Kredi Dilimi Politikalarıdır. Burada kredi hakları 4 dilime ayrılmıştır. Her bir dilim üye ülke kotasının % 25'ine eşittir. İlk % 25'lik dilime “birinci kredi dilimi” adı verilir. Eğer birinci kredi dilimini kullanmak isteyen üye ülke, ödemeler dengesi sorununu aşmak için program yapmış ve bu program üye ülkenin ödemeler sorununu makul bir süre ve ek kaynak kullanmaya gerekmeden çözebilecekse, fon üye ülkeye kotasının % 25'i tutarındaki birinci kredi dilimini kullanır. Rezerv Dilimi pozisyonundan sonra en az koşula bağlı imkândır.³⁴

Burada tek koşul, üye ülkenin ödemeler dengesi sorununun çözümü için kendiliğinden harekete geçerek önlem almış olması ve fonun bu önlemleri yeterli bulması gerekir. Bir defada kullanılır ve geri ödeme süresi 3-5 yıldır. Daha sonraki borçlanmalar (kotanın % 25'i tutarındaki üç adet kredi dilimi) üst kredi dilimi olarak adlandırılır ve kullanılması için temel koşul; IMF ile birlikte formüle edilen niyet mektubunu üye ülke, maliye veya diğer ilgili bakanı imzalayarak IMF Başkanı'na göndermiş olması ve IMF'nin bu mektuba dayanarak formüle ettiği stand-by düzenlemesinin IMF icra direktörleri kurulunca onaylanmasıdır.

Telafi Edici Finansman Kolaylığı, dünya piyasalarında ortaya çıkan fiyat değişimleri nedeni ile ihracat gelirlerinde ani düşüşler yaşayan ya da ithal maliyetleri aniden yükselen ülkelere destek olmak için uygulanan kolaylıktır. Telafi Edici Finansman Kolaylığı'nın maksimum limiti, bir ihraç ürünü söz konusu ise % 45, birden fazla ihraç ürünü söz konusu ise % 55'tir. Basit faiz uygulanır, ek faiz söz konusu değildir.

Tampon Stok Finansman Kolaylığı, mal fiyatlarını istikrarlı tutmak üzere tampon stok anlaşması yapan üye ülkelere destek olmak amacıyla güder. Mal fiyatlarındaki düşüşler nedeniyle ödemeler dengesi bozulan üye ülkelere yönelik, söz konusu ülkelerin ihraç mallarının fiyatlarını düşürmeksizin bir süre ihracattan kaçınarak dayanmalarına destek olur.

Yapısal Uyum Kolaylığı, sürekli dış ödeme açıklarıyla karşılaşan az gelişmiş ülkelere sağlanan imkândır. Diğer imkânlardan farkı, çok düşük faizli ve uzun vadeli

---

³⁴ İlker Parasız, “Uluslararası Ekonomik-Mali Kuruluşlar ve Oluşumlar”, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2004, s. 15

imtiyazlı imkân olmasından kaynaklanır. Yapısal Uyum Kolaylığı'ndan yararlanabilmek için üye ülkenin fon tarafından belirlenmiş en düşük gelirli 19 üye ülkeden biri olması ve IMF önderliğinde orta dönemli bir makro ekonomik yapısal uyumlandırma programını uygulamaya koymuş olması gerekir. % 0,5 gibi çok düşük faiz uygulanır. Azami limit üye ülke kotasının % 50'sidir. Geri ödeme süresi 5 ile 10 yıl arasındadır.

IMF, az gelişmiş ülkelere Merkez Bankası ve bankacılık sisteminin geliştirilmesi, vergi politikaları, bütçe uygulamaları, sosyal güvenlik sisteminin iyileştirilmesi gibi konularda yardım yapmaktadır. Üye ülkenin talebi üzerine özel olarak sağlanan eğitim programları veya fon uzmanlarının ilgili ülkeyi ziyareti gibi yollarla yardım sağlanır.

IMF'nin mali kaynaklarını, üye ülkelerin katılım kotaları ve IMF'nin yaptığı borçlanmalar oluşturur. IMF üyesi her ülkeye ilk girişte bir kota belirlenir. Her üye ülkenin SDR (Özel Çekme Hakkı) cinsinden belirlenmiş bir kotası bulunmaktadır. Kota, IMF'de üye ülkenin oy gücünü belirlemektedir. Örneğin; Kotaların artırılması, yeni SDR'lerin dağıtımı gibi olaylar Guvernörler Kurulu'nun % 85'lik bir çoğunluk kararı ile gerçekleştirilir.³⁵ Fon kredilerinin gider ve faizlerinin belirlenmesi için % 70 oranında çoğunluğa gerek vardır. En yüksek kotaya sahip ülkelerle, son iki yıl içinde en büyük net kredi veren durumundaki iki ülke, yönetim kurulundaki temsilcilerini kendileri atarlar.

Kotalar, IMF kaynaklarından yararlanabileceği mali imkânları belirlemekte ve üye ülkelere tahsis edilecek SDR miktarını belirlemektedir. IMF'ye yeni üye olan bir ülke kotasının % 25'ini SDR veya IMF tarafından belirlenmiş konvertibl para cinsinden geri kalanını ise kendi ulusal para cinsinden ödemek durumundadır. Üye ülkelerin kotaları her 5 yılda bir değerlendirilerek artırılmakta; böylece ülkelere sağlanabilecek mali imkânlar da artmaktadır.

2.6. Stand-By Düzenlemeleri

Niyet mektubu ödemeler dengesi sorunu nedeniyle IMF destekli bir ekonomik program uygulamak isteyen üye ülkenin, uygulamayı plânladığı ekonomik programı açıklayan ve alacağı önlemleri ortaya koyan, IMF Başkanına hitaben yazılmış bir

---

³⁵ Joseph Gold, "Voting Majorities in the Fund", IMF, Washington DC, 1977, s.57

mektuptur. Niyet mektubu üye ülke adına ilgili bakanın veya Merkez Bankası başkanının imzasını taşır. Niyet mektubu stand-by düzenlemesi ile birlikte IMF icra direktörleri Kurulu'na sunulur.

Stand-by düzenlemesi, üye ülkedeki kısa süreli ödemeler dengesi sorunlarının çözümü için öngörülen destektir. 1-2 yıl arasında ve genellikle 3 ayda bir taksitler halinde verilerek kullanılır. Her bir taksit serbest bırakılmadan önce öngörülen performans kriterlerinin yerine getirilip getirilmediği incelenir. Geri ödeme en çok 5 yıl içinde yapılır. Stand-by düzenlemesinin maksimum limiti üye ülke kotasının % 100'üdür.³⁶

Üye ülkenin ödemeler dengesi sorununun çözümlenmesi, 1-2 yıllık süreyi kapsayacak stand-by düzenlemesi çerçevesinde gerçekleşemeyecek gibi görünüyor ve daha uzun süreyi ve miktarı kapsayacak ise üye ülkeye "Süresi Uzatılmış Fon Kolaylığı" imkânı sağlanır. Süresi üç veya istisnai hallerde dört yılı kapsayacak programlara finansman sağlar. Geri ödeme süresi dört ile on yıl arasındadır.

Üye ülkelerin IMF ile, uygulanacak ekonomik program üzerinde görüş birliğine varması ve IMF Başkanı'na hitaben yazılmış bulunan niyet mektubunu IMF'ye göndermesinden sonra niyet mektubunda taahhüt edilmiş hususlar, standart bir form olan stand-by düzenlemesine geçirilerek bu belge ekinde niyet mektubu ile birlikte IMF İcra Direktörleri Kurulu'nun onayına sunulur.

Stand-by düzenlemesinin bir anlaşmadan en belirgin farkı, içinde yer alan performans kriterleri veya diğer uyulması zorunlu koşulların öngörülen süre içinde yerine getirilmemesi halinde IMF'nin tek taraflı olarak imkân kullanımına son verme hakkının olmasıdır. Stand-by düzenlemesi bir veya iki yıllık süreyi kapsar.

Stand by düzenlemelerinde esas olarak şu hususlar yer alır:

- Stand by düzenlemesinin dayanağı olan niyet mektubunda öngörülen ekonomik programın özeti

---

³⁶ Ufuk Başoğlu, Nalan Ölmezoğulları, İlker Parasız, "Dünya Ekonomisi: Küreselleşme, Uluslararası Finansal Kurumlar ve Küresel Makro Ekonomi", Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2001, s.172

- Düzenlemenin kapsadığı süre ve kullanılacak IMF imkânının miktarı
- Kullanılacak IMF imkânının hangi tarihlerde ve ne miktar olarak kullanılacağı.
- Üye ülkenin uygulayacağı ekonomik programın başarısını ölçmek ve buna göre IMF imkânlarının kullanılmasını sağlamak üzere konulmuş performans kriterlerinin niteliği ve limitleri
- IMF imkânlarının kullanılmasının hangi koşullar ortaya çıktığında durdurulacağı.
- Stand by düzenlemesinin kapsadığı dönemde fon ile üye ülkenin yakın bir danışmanlık ilişkisi içinde bulunacağı.

2.7. Türkiye-IMF İlişkileri

Türkiye, IMF'ye 1947 yılında üye olmuştur. Türkiye'nin IMF'deki kotası 964 milyon SDR'dir. Türkiye'yi IMF ile ilişkilerinde Hazine Müsteşarlığı temsil etmektedir. Türkiye, IMF yönetim kurulunda Belçika, Avusturya, Lüksemburg, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya Cumhuriyeti, Belarus, Kazakistan ve Slovenya ile aynı grup içinde yer alır. Grubun icra direktörü en yüksek oy gücüne sahip bulunan Belçika tarafından belirlenmektedir.

Türkiye'nin yer aldığı grubun IMF'deki oy gücü, ABD, Almanya, Japonya, Fransa ve İngiltere'den sonra 6. sıradadır. Türkiye kendi grubu içindeki sıralamada 4. sıradadır. Türkiye 22 Mart 1990 tarihinde IMF Anasözleşmesinin VIII. maddesi kapsamına girmiştir. Böylece Türkiye, IMF'ye uluslararası cari işlemlere sınırlamalar getirmekten kaçınmayı, ayırımı parasal uygulamalar yapmayı ve üye ülkelerin elinde bulunan Türk liralarnını o ülkenin isteği halinde satın alacağını taahhüt etmiştir. Böylelikle Türk Lirası IMF kapsamında konvertibl para olmuştur.³⁷

---

³⁷ Nazım Öztürk ve Yüksel Bayraktar, "IMF'nin Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri", Ankara: Palme Yayıncılık, 2010, s.

Türkiye'nin ödemeler dengesi sorunlarıyla karşılaşması veya bu tür sorunlara yol açabilecek makro ekonomik dengesizlikler içine girmesi durumunda IMF'den; rezerv dilimi pozisyonu, stand-by düzenlemesine bağlı olarak kredi dilimlerinin kullanım imkânı, Genişletilmiş Fon Kolaylığı, Telafi Edici ve Olağanüstü Finansman Kolaylığı imkânlarından yararlanabilir. Yapısal Uyum Kolaylığı sadece düşük gelirli üye ülkelere yönelik imkânlar olduğu için Türkiye tarafından kullanılamamaktadır.

Türkiye, 1971-2001 yıllarını kapsayan 30 yıllık dönemde IMF'den 148 milyar \$ kaynak kullanmıştır. Türkiye'nin IMF'ye verdiği niyet mektubunun onaylanması sonucunda kabul edilen 19. destekleme düzenlemesi ile 16 milyar \$'lık imkân sağlamıştır. IMF'den sağlanan yeni kaynak 2 yıl 3 ay geri ödemesiz olmak üzere 4 yılda geri ödenecektir. Faiz oranı, Türkiye kotasının % 300'ünden fazla kaynak kullanıyor olması nedeniyle, destekleme faiz oranı % 2,67 üzerine 200 baz puan eklenerek hesaplanacaktır.

Türkiye 1947 yılında IMF'ye katılmış ve Türkiye geçen süre içinde IMF ile 19 adet stand-by düzenlemesi yapmıştır. 1986-1993 yıllarını kapsayan 8 yıllık dönemde IMF desteğini kullanmamıştır. Bu süre içinde Türkiye IMF desteğinin olmaksızın üç yılda (1988,1989,1991) cari işlemler fazlası vererek ekonomisini yönetmeyi başarmıştır.

Türkiye, ekonomik bunalıma girdiği her aşamada IMF imkânlarından yararlanmıştır. 1947 yılından bu yana Türkiye ortalama olarak yaklaşık her üç yılda bir stand-by düzenlemesine muhatap olmuştur (1986-1993 yılları haricinde).

Türkiye kadar fazla stand-by düzenlemesine konu olan ülkeler arasında Filipinler (19 adet), Panama (17 adet), Uruguay (16 adet), Ekvator (15 adet), Sansalvador (15 adet), Fas (14 adet) ve Kosta Rika (13 adet) bulunmaktadır.

2.8. IMF'den Kaynak Kullanımı

IMF'den imkân kullanımı esas itibariyle üye ülkenin kendi parası karşılığında başka bir üye ülke parasının kullanımına yönelik "varlık değişimi" dir. Buna satın alma denir.

Bir üye ülke IMF kaynaklarını kullanmak için aranan koşulları yerine getirdiğinde, o imkânı kullanabilmek için belirli miktar karşılığı kendi parasını ya da bu

miktarı kapsamak üzere hazırladığı taahhüt belgesini muhafaza kurumu nezdindeki IMF 1 numaralı hesabına yatırır. IMF de buna karşılık olarak üye ülkenin söz konusu üye ülkenin ihtiyaç duyduğu miktarı döviz cinsinden üye ülkeye verir. Böylece üye ülke kendi parası karşılığında ihtiyaç duyduğu dövizini kullanmış olur. Buna imkân kullanımı adı verilir.

IMF'den kullanılan imkânın geri ödenme zamanı geldiğinde bu kez tersine bir varlık değişimi söz konusu olur. Üye ülke kullandığı döviz miktarını geri öder ve kendi parasını ya da kendi parası üzerine düzenlenen taahhüt senedini geri alır. Buna geri ödeme denir.

2.9. IMF'nin Yaptırımları

IMF imkânlarını kullanan üye ülkelerin bu imkânları geri ödeme süresi olarak belirtilen zamanlarda ödemek zorundadır. Zaman zaman üye ülkeler kullandıkları imkânları vadesinde geri ödeyemezler. Bu tür geri ödeme durumunun ortaya çıkması halinde IMF iki ayrı yaptırım uygulamaktadır.

- Geri ödemesini zamanında yapmamış üye ülkenin IMF imkânından yararlanmasını durdurmak.
- Söz konusu üye ülkenin oy haklarını askıya almak.

2.10. IMF'de Taksitlendirme

IMF imkânlarının bir bölümü bir defada kullanım şeklindedir. IMF imkânlarının stand-by veya süresi uzatılmış düzenlemeye bağlı olarak kullandırılan diğer bölümü ise üye ülkeye genellikle üçer aylık taksitler halinde kullandırılır. Buna IMF literatüründe “taksitlendirme” adı verilir. IMF, her bir taksiti kullandırırken üye ülkenin ekonomik programında başarılı olup olmadığını gözden geçirme imkânı bulur.

Performans kriterleri taksitlendirme ile yakından ilgilidir. IMF, üye ülkeye her bir taksiti kullandırırken stand-by veya süresi uzatılmış düzenlemede öngörülen performans kriterlerinin nitelik ve nicelik olarak karşılanıp karşılanmadığını gözden geçirir. Eğer performans kriterlerini yerine getirmekte başarısızlık söz konusu ise kullanım zamanı gelmiş taksitin kullandırılması söz konusu olur.

3. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ

3.1. GATT'tan Dünya Ticaret Örgütüne Geçiş

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması çok taraflı bir anlaşma olup, 1947 yılında İsviçre'nin Cenevre şehrinde toplanan milletlerarası bir konferans sonucu 23 ülkenin imzasıyla oluşmuş ve anlaşmanın sonunda aynı isimle anılan bir teşkilat haline gelmiştir. 1 Ocak 1948'de de fiilen yürürlüğe girmiştir.

1947 yılından beri geçici statü ile çalışan GATT'ın yerine, Uruguay Müzakerelerinin sonucunda, Bretton Woods kurumlarının Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası ile birlikte üçüncü ayağını oluşturacak olan Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulması gerçekleştirilmiştir. 1.1.1995 tarihinden itibaren GATT'ın yerine geçen Dünya Ticaret Örgütü, GATT'tan daha kapsamlıdır.³⁸

Üye ülkelerin, mütekabiliyet ve karşılıklı menfaat esası üzerinden hareketle , uluslararası ticarete; ticareti daraltan her türlü engeli ve farklı muameleleri kaldırmaları öngörülmektedir. Ticareti daraltan her türlü engelin kaldırılmasından kasıt, ithalat ve ihracatta uygulanan her türlü vergi dışı engeli önce vergi diğer bir adıyla tarifeye dönüştürmek ve daha sonra da bu tarifeleri kaldırmaktır. Uluslararası ticarete farklı muamelenin kaldırılması için iki önemli kural geliştirilmiştir.

3.2. Dünya Ticaret Örgütü ve GATT Arasındaki Farklar

Dünya Ticaret Örgütü, sadece GATT'ın biraz genişletilmiş bir şekli değil, aksine tamamen değişik bir yapıya ve farklı bir karaktere sahiptir. GATT, herhangi bir kurumsal yapısı olmayan ve kuruluşundaki amacı 1940'ta Uluslararası Ticaret Örgütü'nü kurmak olan ve bu amaçla çeşitli kuralları içeren çok taraflı bir anlaşmadır.

GATT, geçici olarak kurulmuş ve 40 yıllık bir faaliyetten sonra anlaşmaya taraf olan hükümetler GATT'ı sürekli bir anlaşmaya çevirmek istemişlerdir. Dünya Ticaret Örgütü taahhütleri buna karşın sürekli bir karakter taşımaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü oldukça kapsamlı olup ayrıca yeni hükümler de içermektedir. Nitekim GATT kapsamında olmayan Tarım Ürünleri, Hizmetler, Fikri

---

³⁸ www.gatt.org

Mülkiyet Hakları, Ticaretle İlgili Yatırım Tedbirleri ve Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Mekanizması Dünya Ticaret Örgütü kapsamına alınmıştır.

Daha önce anlaşma kapsamında olmayan ve Tokyo Round sonunda kabul edilen ve uyulması gerekli olan Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Vergiler, Ticarete Teknik Engeller, İthal Lisansları Prosedürü, Devlet Alımları, Gümrük Değerleme ve Anti-Damping Anlaşmaları Dünya Ticaret Örgütü kapsamına dahil edilmiş ve aynı zamanda uyma zorunluluğu getirilmiştir.

Daha önce GATT kapsamında olmakla birlikte etkisiz kalan Anlaşmazlıkların Çözümü Mekanizması, Anlaşma (Nihai Senet) kapsamında yer alan konulardaki anlaşmazlıkların çözümü ile ilgilenecek bir “Anlaşmazlıkların Halli Organı” ve “Temyiz Kurumu” oluşturularak kuvvetlendirilmiştir.

Aynı şekilde tarife dışı engellerin tarifeye çevrilmesi de Dünya Ticaret Örgütü kapsamındadır. Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması ile, öncekilerden farklı olarak, sübvansiyonlara bir tanım getirilmiş ve ayrıca özel sübvansiyon kavramı ortaya konulmuştur. Sübvansiyon ya da destekleme, devletin kişi ya da kurumlara mal, para veya hizmet biçiminde yaptığı karşılıksız yardımları ifade eder. Buna göre eğer bir sübvansiyon, sadece bir firmaya, bir sanayiye veya bir firma veya sanayi grubuna uygulanıyorsa bu tür sübvansiyonlara özel sübvansiyon denilmektedir.

Anlaşma sübvansiyonları üç kategori altında toplamaktadır. Bunlar; Yasaklanmış Sübvansiyonlar, Dava Edilebilir Sübvansiyonlar ve Dava Konusu Edilemeyen Sübvansiyonlar’dır. Esasen Anlaşmaya göre hiç bir üye ülkenin sübvansiyonlar yoluyla diğer üye ülkenin menfaatine zarar vermemesi gerekmektedir. Sübvansiyonların, hukuken veya fiilen ihracat performansına veya yerli malı kullanımı şartına bağlanması, yasaklanmış sübvansiyonları oluşturmaktadır.

Bir üye ülkenin uyguladığı sübvansiyonlar başka bir üye ülkenin menfaatlerini ters yönde etkiliyorsa veya yerli sanayiye zarar veriyorsa veya haksız yere “ciddi bir zarar verme” söz konusu ise, bu tür sübvansiyonlar dava edilebilir sübvansiyonlardır. Bir ürüne verilen sübvansiyonlar toplamı, o ürün değerinin yüzde 5’ini geçiyorsa ciddi zarara uğramanın mevcut olduğu kabul edilmektedir.

Yeşil Işık Sübvansiyonu olarak da ifade edilen geri kalmış bölgelere yapılan yardımlar, araştırma-geliştirme ve çevre koruma amaçlı sübvansiyonlar, dava konusu edilemeyen karşı tedbir almayı gerektirmeyen sübvansiyonlardır.

Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması, dört ek ve eklerin alt başlıklarından meydana gelmektedir. Ek 1, Mal ve Hizmet Ticareti ile Fikri Mülkiyet Hakları ve Sahte Mallar Ticareti hakkındadır. Ek 2, Anlaşmazlıkların Hallinin Usul ve Kuralları'nı kapsamaktadır. Ek 3, Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Mekanizması'na dairdir. Ek 4; Sivil Uçaklar Ticareti Anlaşması, Devlet Alımları Anlaşması, Uluslararası Süt Ürünleri Düzenlemesi ve Sığır Etine Dair Düzenlemeleri kapsamaktadır. Anlaşmayı imzalayan ülke otomatik olarak ek 1, 2 ve 3'ü de imzalamış olmaktadır. Ek 4'ü ise, isteyen ülkenin ayrıca imzalaması gerekmektedir.³⁹

3.3. Dünya Ticaret Örgütü'nün Kuruluşu

Dünya Ticaret Örgütü, Uruguay Round müzakereleri sonunda, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nın (GATT) yerini alan 29 ayrı çok taraflı hukuki belgeyi/anlaşmayı ve 25 Bakanlar Bildirisini kapsayan, 15 Nisan 1994 tarihinde Marakeş'te (Fas) imzalanan Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması (Final Act) ile kurulmuştur.

Çok taraflı ticaret sisteminin yasal ve kurumsal temeli olan Dünya Ticaret Örgütü, 1 Ocak 1995 tarihinde resmen faaliyete geçmiştir. Dünya Ticaret Örgütü, uluslararası ticaret sisteminin temel organı olduğunu ispatlamış ve özellikle üye ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların çözümü konusundaki kararlılığı ile üye ülkelere güven vermiştir.

Dünya Ticaret Örgütü, Uruguay Round anlaşmalarının takipçisi, uluslararası ticaretin yönünün belirlendiği bir forum, üye ülkelerin ticari sorunlarını tek taraflı önlemlere başvurmadan çözümlendiği bir organ ve gelişme yolundaki ülkeleri çok taraflı ticaret sistemi ile bütünleşmesine aracılık ve yardım eden işlevsel bir örgüt kimliği kazanmıştır. Dünya Ticaret Örgütü'nün, uluslararası ticaret sisteminin gelişmesi sürecinde, gelişmekte olan ülkeler ve en az gelişmiş ülkelerin ticari ve ekonomik

---

³⁹ www.wto.org

bakımlardan karşılaştıkları sorunların çözülmesinde Dünya Ticaret Örgütü sisteminin yetersiz kaldığı da sıklıkla dile getirilmektedir.

3.4. Dünya Ticaret Örgütü'nün Amaçları ve Fonksiyonları

Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulması ile oluşturulan geliştirilmiş ve güçlendirilmiş kurallara dayalı sistem, uluslararası ticaretin teşviki ve genişlemesini hedeflemektedir. Sistemin temel amacı, ihracatçı kuruluşların mal ve hizmet ürünleri için yabancı pazarlara liberal, güvenli ve öngörülebilir erişimlerini sağlamaktır.

Dünya Ticaret Örgütü'nü kuran 15 Nisan 1994 tarihli Marakeş Anlaşmasında örgütün amaçları aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Hayat standardının yükseltilmesi, tam istihdam ve istikrarlı bir şekilde artan gelir dağılımı ve talep hacmini sağlamak, üretim ve ticareti geliştirirken dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine uygun olarak kullanımını sağlamak, çevreyi korumak ve farklı ekonomik düzeylerdeki ülkelerin ihtiyaçlarına cevap vermek;
- Gelişmekte olan ülkeler ve özellikle en az gelişmiş olanlarının artan dünya ticaretinden ihtiyaçları ile orantılı olarak pay almalarını sağlamak;
- Bu hedeflere ulaşılmasına yardımcı olmak üzere uluslararası ticari ilişkilerde ayrımcılığı ve ticaretin önündeki engelleri ortadan kaldıran karşılıklı anlaşmalar yapmak;
- Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması ve Uruguay Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakerelerinin sonuçlarına uygun bütünleşmiş, uygulanabilir ve kalıcı bir çok taraflı ticaret sistemini geliştirmek;
- Çok Taraflı Ticaret Sisteminin temel ilkelerini korumak.

Dünya Ticaret Örgütü üyeleri arasında daha ileri düzeyde çok taraflı ticari ilişkilere ait forum ve bu tür pazarlık görüşmelerinin sonuçlarına ilişkin uygulama çerçevesi düzenleyecektir. Dünya Ticaret Örgütü, Çok Taraflı Ticaret Anlaşmalarının uygulanması, idaresi ve işleyişini kolaylaştıracak ve bunlar için çerçeve düzenleyecektir. Anlaşmazlıkların Giderilmesi kural ve yöntemlerini tespit eden mutabakat metninin idaresini üstlenecektir. Ticaret Politikası İnceleme Mekanizmasının (TPRM) idaresini üstlenecektir. Küresel ekonomik politika oluşturulmasında daha fazla

uyum sağlamak amacıyla, uygun olduğu durumda Uluslararası Para Fonu, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD) ve bağlı kuruluşları ile işbirliği yapacaktır.

3.5. Dünya Ticaret Örgütü'nün Yapısı

Dünya Ticaret Örgütü'nde kararlar, tüm üye ülkeleri kapsayan çeşitli düzeylerdeki Konsey ve Komiteler vasıtasıyla alınmaktadır. Örgütün en yüksek karar alma organı ise Bakanlar Konferansı'dır. Konferans her iki yılda bir toplanmaktadır. Bugüne kadar, 1996'da Singapur, 1998'de Cenevre, 1999'da Seattle, 2001'de Doha, 2003'te Cancun'da, 2005'te Hong Kong'da olmak üzere altı Bakanlar Konferansı gerçekleştirilmiştir.

Konferans Çok Taraflı Ticaret Anlaşmalarına ilişkin hususlar da dahil olmak üzere, Dünya Ticaret Örgütü'nü ilgilendiren her konuda karar alabilmektedir.

Dünya Ticaret Örgütü'nün Bakanlar Konferansları arasında kalan dönemlerde yapılan olağan ve günlük çalışmaları Genel Konsey tarafından yürütülmektedir. Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşmasında Genel Konsey'in Anlaşmazlıkların Halli Organı ve Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Organı olarak bir araya gelebileceği ifade edilmektedir. Dolayısıyla, Dünya Ticaret Örgütü'nün ikinci derecedeki karar alma organı olan Genel Konsey üç ayrı işlevi yerine getiren üç organı teşkil etmektedir. Her üç organda da Dünya Ticaret Örgütü üyelerinin tümü temsil edilmekte ve bu organlar Bakanlar Konferansı'na sorumlu bulunmaktadır.

Genel Konsey, tüm Dünya Ticaret Örgütü konularında Bakanlar Konferansı adına hareket etmektedir. Üyeler arasındaki ticari anlaşmazlıkların çözümüne ilişkin prosedürlerin incelenmesi ve karara bağlanması ile üyelerin ticaret politikalarının incelenmesi işlevleri Anlaşmazlıkların Halli ve Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Organları tarafından yerine getirilmektedir.

Ayrıca, Genel Konsey düzeyinde, Anlaşmazlıkların Halli Organına bağlı olan iki alt birim bulunmaktadır. Bunlardan ilki ticari anlaşmazlıkların halli konusundaki uzmanlardan oluşan panellerdir. Söz konusu paneller üyeler arasında çözüme kavuşturulamayan ticari anlaşmazlıklar hakkında karar vermek üzere oluşturulmakta ve

görevlendirilmektedir. Temyiz Organı ise kararların yeniden gözden geçirilmesine yönelik temyiz taleplerini incelemektedir.

Uluslararası ticaretin Dünya Ticaret Örgütü platformunda düzenlenen üç ana konusu ile ilgili olan Mal Ticareti, Hizmetler Ticareti ve Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Konseyleri, Genel Konsey'e sorumlu bulunmaktadır. Anılan Konseyler Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmaları ile ilgili olarak kendi alanlarına giren çalışmaları yürütmekte ve tüm üyeleri kapsamaktadır.

Yukarıda belirtilen ve uluslararası ticaretin üç temel alanını kapsayan Konseylerin altında daha spesifik konularla ilgilenen alt komiteler yer almaktadır. Mal Ticareti Konseyi altında yer alan Komiteler, tarım, pazara giriş, sübvansiyonlar, anti-damping önlemleri gibi konular ile ilgilenmektedir. Bu Komitelerde de tüm üye ülkeler temsil edilmektedir. Ayrıca aynı Konsey'in altında bir başkan ve 10 üyeden oluşan Tekstil Gözetim Organı, ülkelerin ticaret politikaları ve önlemleri konusunda Dünya Ticaret Örgütü'ne ilettikleri bildirimlerle ve devlet ticari teşekküllerine ilişkin hususlarla ilgilenen çalışma grupları bulunmaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü Sekreteryası Cenevre'de bulunmaktadır. Görevleri arasında Dünya Ticaret Örgütü organlarına görüşmelerde ve Anlaşmaların uygulanmasında idari ve teknik destek sağlamak, gelişmekte olan ve özellikle en az gelişmiş ülkelere teknik destek vermek, ticari performans ve politika analizlerini Dünya Ticaret Örgütü ekonomi ve istatistik uzmanları vasıtasıyla yapmak, hukuk uzmanı personel vasıtasıyla, ticari anlaşmazlıkların çözümü ve Dünya Ticaret Örgütü kurallarının yorumlanmasında yardımcı olmak, aday ülkelerin katılım müzakereleri ile ilgilenmek ve üye olmayı amaçlayan ülkelere danışmanlık hizmeti sağlamak bulunmaktadır.

3.6. Dünya Ticaret Örgütü Üyelik ve Organları

Dünya Ticaret Örgütü, üyesi olan ülkeler veya devletler tarafından yönetilmekte olan bir uluslararası kuruluştur. Dünya Ticaret Örgütü'ndeki kararların önemli bir çoğunluğu; üye ülkelerin tümünün katılımıyla, en az iki yılda bir toplanan Bakanlar Konferansı'nda veya üyelerin Cenevre'de bulunan misyonlarında görevli olan ve düzenli olarak Genel Konsey adı altında bir araya gelen Daimi Temsilcileri/Büyükelçileri tarafından "konsensüs" esasına göre alınmaktadır. Bugüne

kadar yedi Bakanlar Konferansı yapılmıştır. Sonuncu Konferans, 30 Kasım-2 Aralık 2009 tarihlerinde Cenevre’de gerçekleştirilmiştir.

Bu açıdan bakıldığında, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi diğer uluslararası kuruluşlar ile benzerlik göstermemektedir. Dünya Ticaret Örgütü’de yönetsel kararları alma yetkisi herhangi bir yönetim kuruluna devredilmediği gibi, kuruluşun idari ya da bürokratik organları da üye ülkelerin bireysel politikaları üzerinde etki sahibi değildir.

Üye ülkelerin uymayı taahhüt ettikleri Dünya Ticaret Örgütü kural ve disiplinleri yine üye ülkeler arasında yapılan müzakerelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Zaman zaman üye ülkeler tarafından Dünya Ticaret Örgütü kurallarına uyum sağlanması yaptırımlar yoluyla desteklenmekte, fakat söz konusu yaptırımların uygulanmasında örgüt olarak Dünya Ticaret Örgütü değil, doğrudan doğruya üye ülkeler rol oynamaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü’nün şu andaki üye sayısı 155 olup, yaklaşık 30 ülkenin üyelik görüşmeleri devam etmektedir. Dünya Ticaret Örgütü’nün Cenevre’deki olağan çalışmalarını yürüten Genel Konsey’in yanı sıra Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmalarına ilişkin teknik ve diğer hususların ele alındığı çok sayıda teknik komite bulunmaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü’ne uluslararası sistemde sahip olduğu ağırlığı sağlayan en önemli birimlerinden birisi Anlaşmazlıkların Halli Organı’dır (AHO). Dünya Ticaret Örgütü üyelerinin ticari anlaşmazlıklarını ikili görüşmelerle çözememeleri halinde, Anlaşmazlıkların Halli Organı’na götürmeleri mümkündür. Anlaşmazlıkların Halli Organı’nın herhangi bir ticari anlaşmazlığa ilişkin kararı bağlayıcı niteliktedir.

Dünya Ticaret Örgütü çerçevesindeki, anlaşmazlıkların halline ilişkin düzenleme, Dünya Ticaret Örgütü üyesi ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların en kısa sürede ve nihai karara itiraz edilemeyecek şekilde çözüme ulaştırılmasını amaçlar. Bu mekanizma gereği izlenecek yöntemler ve kurumsal yapı anlaşmazlıkların halline ilişkin uzlaşma ile kesin kurallara bağlanmıştır. Bu mekanizma sadece devletler arasındaki ticari uyuşmazlıklara uygulanabilmekte, şahıslar veya firmalar arasındaki ticari ihtilaflar mekanizma dışında kalmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü çerçevesindeki anlaşmazlıkların

halline ilişkin kurallar, GATT dönemi kurallarından farklı olarak, daha açık tanımlanmış ve daha detaylı kurallara bağlanmıştır.

3.7. Dünya Ticaret Örgütü'nün Karar Alma Yöntemleri

Dünya Ticaret Örgütü, GATT'ın geleneksel olarak karar alırken kullandığı yöntem oylama değil, fakat fikir birliği (consensus) yöntemidir. Görüş birliğinin sağlanamadığı durumlarda Dünya Ticaret Örgütü, oylama yöntemini kullanmaktadır. Bu gibi durumlarda her ülke bir oy kullanarak, karar oy çokluğuyla alınmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması'nda kabul edilen dört değişik oylama yöntemi bulunmaktadır:

İlk olarak, Dünya Ticaret Örgütü üyelerinin dörtte üçünün oyuyla herhangi bir çok taraflı ticaret anlaşması oluşturulması kabul edilebilir. İkinci olarak, Bakanlar Konferansı dörtte üç çoğunlukla uluslararası bir anlaşma tarafından herhangi bir üyeye yüklenen bir sorumluluğu kaldırabilmektedir.

Üçüncü olarak, uluslararası anlaşmaların hükümlerini iptal etme kararı ancak tüm üyelerce kabul edilmesi veya kararın niteliğine bağlı olarak üçte iki çoğunlukla alınabilmektedir. Fakat bu iptal kararları, sadece Dünya Ticaret Örgütü üyeleri tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girebilmektedir.

Son olarak, yeni bir üyenin alınması ancak Bakanlar Konferansı'nda üçte iki çoğunlukla kabul edildikten sonra gerçekleşebilmektedir.

3.8. Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmaları

Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmaları, mal, hizmetler ve fikri mülkiyet alanlarını kapsamaktadır. Söz konusu anlaşmalar, her alan için serbestleşmenin prensiplerini ortaya koymakta ve bazı koşullar altında izin verilen istisnaları açıklamaktadır. Anlaşmalar ayrıca, üye ülkelerin gümrük tarifelerinin aşağıya çekilmesi ve diğer ticari engellerin kaldırılması, hizmetler pazarının açılması ve açık tutulması yönündeki bireysel taahhütlerini de içermektedir.

Anlaşmazlıkların Halli Organı (AHO) ve Gelişmekte Olan Ülkelere özel ve farklı muamele uygulanmasına yönelik hükümlere de Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmalarında yer verilmektedir.

Öte yandan, anlaşmaların ilgili hükümleri ile üye ülkelerin yürürlüğe koydukları ticari mevzuat veya önlemler ile ilgili olarak Dünya Ticaret Örgütü Sekretaryasına zorunlu bildirimlerde bulunmalarını sağlamak ve Sekretarya tarafından ülkelerin ticaret politikaları konusunda düzenli olarak hazırlanan raporlar (TPRM raporları) yoluyla şeffaflığın sağlanması amaçlanmaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmaları, Dünya Ticaret Örgütü'nün kuruluşu, yapısı ve işleyişine esas teşkil eden Kuruluş Anlaşmasının ekleri olarak kabul edilmiştir. Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması ülkemizde, 25 Şubat 1995 tarih ve 22213 sayılı mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmaları, temel anlaşma metinleri ile bunlara ek kararlar, anlayış metinleri ve taahhüt listelerinin de olduğu 60'a yakın metni içeren karmaşık bir külliyat oluşturmaktadır.

Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS)

15 Nisan 1994 tarihinde Marakeş'te imzalanan Uruguay Round Sonuç Belgesi kapsamında yer alan Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) uluslar arası hizmet ticaretine ilişkin temel kavram, kural ve ilkeleri ortaya koyan ilk çok taraflı anlaşmadır. Hizmet Ticareti Genel Anlaşmasıyla, GATT'da mal ticareti hakkında belirlenmiş olan hükümlerle kıyaslanabilecek kadar geniş ve çok taraflı bir kurallar çerçevesi çizilmiştir.

GATS'da uluslar arası hizmet ticareti esas olarak on bir ana başlık altında düzenlenmektedir. Bunlar; profesyonel hizmetler, iletişim hizmetleri, mühendislik ve müteahhitlik hizmetleri, dağıtım hizmetleri, eğitim hizmetleri, çevre hizmetleri, mali hizmetler, sağlık ve sosyal hizmetler, kültürel hizmetler, turizm ve seyahat ile ilgili hizmetler, ulaştırma hizmetleri ve diğer hizmetler olarak belirlenmiştir.⁴⁰ GATS Anlaşmasının birinci bölümünde bazı temel kurallara yer verilmektedir:

En Çok Kayrılan Ülke (MFN) kuralı (Madde 2), GATS'ta bir üye ülkenin, bu anlaşmada kapsanan bir önlemlerle ilgili olarak; herhangi bir diğer üyenin hizmetlerine ve hizmet sunucularına, diğer bir ülkenin benzer hizmetleri ve hizmet sunucularına

---

⁴⁰ Ufuk Başoğlu, Nalan Ölmezoğulları, İlker Parasız, “**Dünya Ekonomisi: Küreselleşme, Uluslararası Finansal Kurumlar ve Küresel Makro Ekonomi**”, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2001, s.146

uygulanandan daha az kayırıcı olmayan bir muameleyi, derhal ve şartsız olarak uygulayacağı şeklinde ifade edilmiştir. Bu zorunluluk, belirli bir taahhüt yapılmış olsun veya olmasın, tüm sektörlerde geçerlidir. Ancak, Anlaşma'da GATT'dan farklı olarak ülkelerin geçici olarak En Çok Kayırılan Ülke muafiyetlerine yer verilmektedir.

Ulusal Muamele İlkesi (Madde 17), hizmetler alanında farklı uygulanmaktadır. Söz konusu ilke, mallar ve fikri mülkiyet haklarında genel bir kural iken, GATS çerçevesinde taahhütlerin yapıldığı alanlarda uygulanmakta ve bazı muafiyetlere izin verilmektedir. İlgili madde her üyenin herhangi bir diğer üyenin hizmetlerine ve hizmet sunucularına, hizmet arzını etkileyen bütün önlemler ile ilgili olarak kendi hizmetlerine ve hizmet sunucularına uyguladığından daha az kayırıcı kurallar uygulamamasını hükme bağlamaktadır.

Anlaşma, düzenlemelerde şeffaflığı esas almaktadır (Madde 3). Bu çerçevede, her üye ülke tarafından hizmetlerle ilgili tüm mevzuatın yayımlanmasını ve bu konuda yabancı firma ve hükümetlerin bilgi alabilecekleri bir merkezin oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca, ülkelerin taahhütlerinde yer alan hizmetlerle ilgili mevzuatta yapılacak değişikliklerin söz konusu bilgi merkezleri tarafından Dünya Ticaret Örgütü Sekreteryası'na bildirilmesini öngörmektedir.

Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları (TRIPS)

Fikri mülkiyet haklarını korumaya yönelik normların önemli ölçüde değişiklik gösterdiği ve uluslararası ticarete sahte mallara uygulanabilir prensip ve kurallar konusunda çok taraflı bir çerçevenin bulunmamasının uluslararası ekonomik ilişkilerde giderek artan bir gerginliğe yol açtığı görüşüne dayanılarak, Uruguay Round müzakerelerinde Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları konusunda da bir anlaşma akdedilmiştir.

Anlaşmanın birinci kısmı, genel hükümler ve temel ilkeleri belirlemektedir. Bu bölümde "ulusal muamele" kuralına göre, her bir tarafın fikri mülkiyet haklarının korunması konusunda, diğer taraf uyruklu kişilere, kendi uyruğundan olanlardan daha az elverişli bir tutum sergilememesini hükme bağlamıştır. Ayrıca, aynı bölümdeki "en çok kayırılan ülke" kuralına göre, taraf bir ülkenin, yabancı uyruklu kişilere tanıdığı tüm avantajlar derhal ve şartsız olarak, söz konusu muamele ilgili tarafın kendi

vatandaşlarına tanıdığı muameleden daha elverişli olsa dahi, diğer tüm taraf ülkelere de tanınacaktır.

İkinci kısımda her bir fikri mülkiyet hakkı ayrı ayrı incelenmiştir. TRIPS özellikle telif hakları sahiplerine kendi haklarının ticari olarak kiralanmasını yasaklama ve bu hakları istedikleri gibi kullanma yetkisi vermektedir. Anlaşmada, ayrıca, bilgisayar programları ile veri tabanlarının hangi şartlar altında telif hakları çerçevesinde korunacağı hususuna da açıklık getirilmiştir.

Anlaşma, bir işletmenin mal ve hizmetlerini diğer işletmelerin mal ve hizmetlerinden ayıran herhangi bir işaret veya işaret kombinasyonunun marka oluşturabileceği belirtilmektedir. Anlaşma, marka olarak belli bir korumadan yararlanacak işaret tiplerini tanımlamakta ve bunlara tanınacak asgari hakları, devir ve lisans verilmesi ile kuralları belirlemektedir.

Endüstriyel tasarım ve modellere ilişkin olarak TRIPS Anlaşması, üye ülkelere bağımsız olarak yaratılmış yeni veya orijinal sınai tasarımların korunması yükümlülüğünü getirmektedir. Endüstriyel tasarım ve modellerin en az on yıllık bir dönem için koruma altına alınması öngörülmüştür. Korunan hak sahipleri; korunan endüstriyel tasarım veya modelin kopyalarının üretimi, satışı veya ithalatını engelleme hakkına sahiptir.

Öte yandan, TRIPS Anlaşması'nda bir buluşun patent ile korunabilmesi için aranan kriterler, yenilik, tekniğin bilinen durumunun aşılması ve sanayiye uygulanabilirliktir. Patentlerle ilgili olarak taraflar Paris Konvansiyonu'nun temel hükümlerini tamamlayıcı genel kurallar getirilmiştir. Ayrıca, hemen hemen tüm teknolojik buluşlar için yirmi yıllık bir koruma süresi tanınmıştır. Üye ülkeler, ticari kullanımın kamu düzeni ve menfaati gerekçesiyle yasaklanmış olması halinde, buluşları patent uygulamasının dışında tutabilirler.

Anlaşmada ayrıca, üye ülkelerin insan ve hayvan tedavisinde kullanılan cerrahi yöntemler, teşhis ve tedavi usulleri, mikroorganizmalar haricindeki bitki ve hayvanlar ile esas olarak, biyolojik olmayan ve biyolojik yöntemler dışında bitki ve hayvanların üretimiyle ilgili biyolojik usuller kapsamındaki buluşların patent uygulamasının dışında tutabilmelerine izin verilmektedir. Anlaşma zorunlu lisanslar veya devlet tarafından bir

ürünün hak sahibinin izni olmaksızın kullanılmasını da detaylı şartlara bağlamıştır. Ticari değer taşıyan ticari sırların ve know-how gizliliğinin korunması ve dürüst ticari uygulamalara aykırı hareketlerin yasaklanması da TRIPS çerçevesinde düzenlenmiş bulunmaktadır.

3.9. Dünya Ticaret Örgütü'nde Güncel Durum

Dünya Ticaret Örgütü'nün gündeminde bulunan en önemli mesele 2001 yılı Kasım ayında Doha'da düzenlenen Dördüncü Bakanlar Konferansı ile Doha Kalkınma Turu" adı altında başlatılan çok taraflı ticaret müzakereleridir. "Doha Müzakereleri", Birleşmiş Milletler Binyıl Hedefleri ile uyumlu olarak özellikle En Az Gelişmiş Ülkelerin ve Gelişmekte Olan Ülkelerin kalkınma çabalarına destek olabilecek bir süreç olarak başlamıştır.

Üç yıl içinde tamamlanması öngörülen müzakereler, üyeler arasındaki görüş ayrılıkları nedeniyle, 2011 Kasım ayı itibarıyla sonuçlandırılmamıştır. Müzakerelerin kilitlenmesinin en önemli nedenlerinden biri, tarım alanında daha serbest ve adil bir ticaret düzeni oluşturulması konusunda uzlaşmaya varılmamasıdır. Bununla birlikte, Doha Turu müzakerelerinin, GATT/DTÖ tarihinde daha önceki hiçbir turda görülmemiş ölçüde çok alanda yapılmakta olduğu bunun da müzakereleri zorlaştırdığı unutulmamalıdır. Ayrıca, sayısal çokluğun yanında, her bir müzakere alanında masaya yatırılan konuların içeriği de zenginleşmiştir. Üstelik bu alanlar birbiriyle bağlantılı olarak değerlendirilmekte ve bütün müzakere alanlarının "tek bir paket/taahhüt" içinde tamamlanması öngörülmektedir.

Dünya Ticaret Örgütü'ne üye ülke sayısı 2012'de 155'e ulaşmıştır. Bu sayı Kennedy Turu'nda (1964-67) 62, Tokyo Turu'nda (1973-79) 102, Uruguay Turu'nda (1986-1994) ise 123 olarak kayda geçmiştir. Daha önce gelişmiş ülkelerin kendi aralarında vardıkları uzlaşmalar diğer üyelerce er veya geç kabul görünürken, artık Gelişmekte Olan Ülkeler de müzakerelerde söz sahibidirler. Müzakereleri karmaşık hale getiren bu unsurlara, Dünya Ticaret Örgütü konularıyla ve müzakere alanlarıyla yakından ilgilenen ve sürece dolaylı ama etkili biçimde katılan sivil toplum örgütlerini de eklemek gerekir.

3.10. Dünya Ticaret Örgütü ve Türkiye

Ülkemiz Uruguay Round sonunda Marakeş'te Dünya Ticaret Örgütü'nü kuran anlaşmayı imzalamıştır. Bu kapsamda çıkartılan Bakanlar Kurulu Kararı ile 26 Mart 1995 tarihinden itibaren Dünya Ticaret Örgütü'ne kurucu olarak üye olmuştur.

Dünya Ticaret Örgütü üyeleri arasında Gelişmekte Olan Ülkeler grubunda yer alan ülkemiz, "Uruguay Round" anlaşmalarında öngörülen taahhütlerini yerine getirmiştir. Ülkemiz Dünya Ticaret Örgütü'nde Gelişmekte Olan Ülkeler grubunda yer almakla birlikte 01.01.1996 tarihi itibariyle AB ile tamamlanan Gümrük Birliği çerçevesinde Uruguay Round taahhütlerinin çok daha ötesine giderek uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi konusunda diğer üye Gelişmekte Olan Ülkeler'in ilerisinde bulunmaktadır.

Başbakanlık Makamının 13 Eylül 2002 tarih ve 2002/39 sayılı Genelgesi'yle, Dünya Ticaret Örgütü'nde müzakereye açılan konulara yönelik ulusal hazırlıklarda etkin ve verimli bir eşgüdümün sağlanabilmesi ve ülkemiz görüşlerinin kapsamlı olarak belirlenebilmesi amacıyla, Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı bulunduğu Devlet Bakanı veya gerekli görülen durumlarda Dış Ticaret Müsteşarı Başkanlığında "Dünya Ticaret Örgütü ile Koordinasyon Kurulu" kurulması kararlaştırılmıştır.

Ayrıca, 12 Mart 2003 tarihli ilk Kurul toplantısında alınan karar uyarınca, özel sektörü temsilen TOBB, TUSİAD, TİM ve TURKTRADE temsilcileri de Kurul toplantılarına davet edilmektedirler. Dış ticareti hızla büyüyen bir ülke olan Türkiye bakımından Dünya Ticaret Örgütü'nün giderek daha da önem kazanacağı değerlendirilmektedir.

4. DÜNYA BANKASI

4.1. Dünya Bankası'nın Kuruluşu

22 Temmuz 1944 Bretton Woods Konferansı, aralarında SSCB'nin de bulunduğu 44 devleti gayri resmi olarak temsil eden uzmanların katılımıyla gerçekleşti. Konferansta, 2. Dünya Savaşının çeşitli ülkelerde, özellikle Avrupa'da yarattığı ağır tahribatın giderilmesi için ihtiyaç duyulan uzun vadeli finansmanı sağlayacak bir Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD) ile uluslar arası ödemelerdeki kısa süreli darboğazları finanse edecek ve kambiyo kurlarının istikrarını sağlayacak bir Uluslararası Para Fonu'nun kurulmasını öngören bir proje hazırlandı. Projenin hükümetlerin onayından geçmesi üzerine 1945 yılı sonunda Dünya Bankası, 1946 yılında ise Uluslararası Para Fonu kuruldu. Söz konusu kuruluşların işlerlik kazanması ise sırasıyla 1946 ve 1947 yıllarını buldu.

1944'te kurulan 2. Dünya Savaşı sonrası kalkınma ve yeniden yapılanma için kuruldu. İki temel kurumu bulunmaktadır: Uluslararası Yeniden Yapılandırma ve Kalkındırma Bankası (IBRD) Gelişmekte Olan Ükelere yönelik yoksulluk çözümünde; Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA) ise en az gelişmiş ülkelere yönelik çalışır.⁴¹

Dünya Bankasının görevleri arasında sağlık, eğitim, altyapı, tarım, insan kaynakları yönetimi, finans ve özel sektör gelişimi ve kamu idaresine yönelik yatırımlar için Gelişmekte Olan Ükelere faizsiz kredi & düşük faizli fon sağlama; özel sektör ve kamu ortaklığını teşvik etme; sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğu önleme; çatışma sonrası ülkeler ve kırılğan devletlere odaklanma; gelişmekte olan ülkelere kalkınma önerileri sunma; iklim değişikliği, bulaşıcı hastalıklar, ticaret konusunda bölgesel ve küresel meselelere odaklanma yer alır.

4.2. Dünya Bankası'nın Amaçları

Ana sözleşmenin 1. Maddesine göre Dünya Bankası'nın kuruluş amaçlarına ayrılmıştır. Maddede yer alan hükümlere göre Dünya Bankası'nın amaçları şunlardır:

- Üye ülkelerin savaşın oluşturduğu yıkıntıların düzeltilmesi de dahil olmak üzere, kalkınma ve yeniden yapılanma çabalarına, verimli sermaye yatırımları

---

⁴¹ www.worldbank.org

kanalıyla yardımcı olmak, gelişme yolundaki ülkelerin kaynaklarının ve verimli imkanlarının geliştirilmesini özendirmek,

- Özel yabancı yatırımlara garanti vermek ya da krediye katılımında bulunmak yoluyla desteklemek; özel sermayenin yetersiz olduğu yerlerde kendi kaynaklarını kullanmak suretiyle destek sağlamak,
- Uluslararası ticareti geliştirmek ve ödemeler dengesi istikrarını sürdürebilmek için kalkınma amaçlı uluslar arası yatırımları özendirmek,
- Banka kanallarından sağlanan kredileri yeniden düzenlemek ya da garanti etmek suretiyle daha yararlı ve acil projelerde öncelikli kullanılmasını sağlamak,
- Savaş döneminden barış dönemine geçişte mümkün olan en uygun koşulların sağlanmasına yönelik uluslar arası yatırımları yönetmek.

4.3. Dünya Bankası'nın Örgüt Yapısı ve Yönetimi

Dünya Bankası, Governörler Kurulu, İcra Direktörleri Kurulu, Başkan ve diğer yönetim birimlerinden oluşan organlar eliyle yönetilir. Bu organlar Dünya Bankası Grubu içinde yer alan diğer kurumlarında yönetiminden sorumludur. Bu organların dışında, Kalkınma Komitesi de örgüt yapısı içinde yer alan önemli bir birimdir.

Dünya Bankası Governörler Kurulu üye her ülkenin atadığı bir guvernör ile bir guvernör vekilinden oluşan bir kuruldur. Dünya Bankası'na üye ülke sayısına bağlı olarak 183 guvernörden oluşan Kurul, örgütün temel karar organıdır. Üye ülke istediği zaman guvernörünü, vekilini değiştirebilir. Governörler genellikle üye ülkenin Maliye Bakanı gibi mali yönetimin en üst düzeyinde bulunanlar arasında seçilir. Kurul, kendi içinden bir guvernörü, Governörler Kurulu Başkanlığına seçer.

Governörler Kurulu her yıl bankanın genel politikasını görüşmek, üye kabul etmek veya üyeliği askıya almak, ödenmiş sermaye miktarını değiştirmek, mali tabloları ve bütçeyi onaylamak üzere toplanır. İcra Direktörleri Kurulu, Dünya Bankası'nın yönetiminden sorumlu Kurul'dur. Governörler Kurulu'nda yer alan bakanlar, genellikle yılda bir kez toplanabildiğinden, yetkilerinin bir kısmını bu Kurula devretmiştir. İcra Direktörleri Kurulu, Ana sözleşmede öngörülen görev ve yetkilerinin yanı sıra Governörler Kurulu tarafından devredilen bu görevleri de

yerine getirmek ve yetkilerini kullanmakla yükümlüdür. İcra Direktörleri Kurulu 24 kişiden oluşur.

İcra Direktörleri Kurulu normal şartlarda haftada iki kez toplanır. Bu toplantılarda Kurul, kredi ve garanti anlaşmalarının onaylanmasına, yeni politikaların oluşturulmasına, bütçenin uygulanmasına ve yönetilmesine, ülke yardım stratejilerinin, borçlanma ve finansal kararların görüşülmesine ilişkin çalışmaları yürütür.

Kurul'a Dünya Bankası Başkanı başkanlık eder. Kurul kararlarını ancak toplam oy gücünün en az yarısından bir fazla oy gücüyle alabilir. Başkan, oyların eşit olması durumunda oyunu kullanabilir.

Dünya Bankası Başkanı İcra Direktörleri Kurulu tarafından atanır. Başkanlığa atanacak kişinin guvernör, icra direktörü veya bunların vekili olmaması gerekir. Başkan, Dünya Bankası'nın yönetiminden genel olarak sorumludur. Başkana çalışmalarında yardımcı olmak üzere üç kıdemli Başkan Yardımcısı ve yardımcılara bağlı daha kıdemsiz yardımcılar görev yapar.

4.4. Dünya Bankası 2009 Kalkınma Raporu

Dünya Bankası raporunda, 'Küresel ekonomide nihai iyileşmenin kapsam ve zamanı büyük ölçüde belirsiz durumda. Birçok ülke para birimi ve bankacılık sektörü üzerine artan baskıyla karşı karşıyadır. Şimdiden birçok yüksek ve orta gelirli ülke, kötüleşen dış ve mali pozisyonlarının daha da kontrol dışına çıkmasını önlemek amacıyla IMF ile özel borçlanma anlaşmaları imzalamıştır, denildi.

Dünya Bankası raporunun 'Küresel Ekonomi İçin Olasılıklar' başlıklı bölümünde finansal krizin bir yıldan fazla süren bir finansal çalkantı ardından 2008 Eylül ayında ortaya çıktığı ve reel ekonomi için 'küresel bir kriz' haline geldiği belirtildi.

Yüksek gelirli ülkelerle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik etkinliğin 2008'in son 2009'un ilk çeyreğinde aniden ve benzer bir şekilde düştüğü belirtilen raporda işsizliğin yükseldiği ve yoksulluğun gelişmekte olan ülkelerde artmaya başladığı, dünyadaki en savunmasız kesimler için yoksulluğun daha da zor koşullar doğurduğu belirtildi. Finansal kriz salgınının yatırımların büyük ölçüde likiditasyonuna, dünya

çapında zenginlikte önemli kayıplara, kredi verme koşullarında sıkılaşmaya ve belirsizlikte büyük çaplı bir artışa neden olduğu da bildirildi.

4.5. Dünya Bankası Kalkınma Raporunda Türkiye

Dünya Bankası raporunda Türkiye`deki GSMH`nin 2010 yılında yüzde 1,5, 2011 yılında ise yüzde 3 artacağı tahmin edilmişti. Türkiye, Avrupa ve Orta Asya`da, kısa vadeli borçları rezervlerine oranla en düşük bulunan ülkeler sıralamasında en iyi durumdaki ülke konumundadır.

Krizin aşılması için ülkelerin teşvik paketleri hazırladıkları hatırlatılan raporda, IMF`nin 2009-2010 yılları itibarıyla dünyadaki teşvikler hakkındaki bir çalışmasına değinildi. Çin`in GSMH`sinin % 2.9`u oranında teşvikte bulunduğu, Rusya`nın % 2, Meksika`nın ekonomilerine yüzde 1.5 teşvik yaptıkları belirtilen raporda G-20 ülkeleri arasında en düşük teşvik paketlerinin sırasıyla Hindistan (GSMH`nin %0.5), Brezilya(% 0.3) ve Türkiye`de (% 0) saptandığı belirtildi. Ülkeden ülkeye mali ortama göre farklılık gösteren raporda Türkiye, yüksek faiz oranlarıyla yüklü durumdadır ifadesi yer aldı.

4.6. Dünya Bankası Kalkınma Raporu Değerlendirilmesi

Dünya Bankası, uzun vadeli ekonomik büyümeyi sağlamaya yönelik en etkili politikaların, hem ülkeler içinde hem de ülkeler arasında coğrafi yoğunlaşmayı ve ekonomik entegrasyonu kolaylaştıran politikalar olduğunu belirtti.

Dünya Bankası tarafından hazırlanan "2009 Dünya Kalkınma Raporu: Ekonomik Coğrafyanın Yeniden Şekillenmesi" başlıklı rapor yayımlandı. Raporda, dünyanın en yoksul ve kırılgan gruplarının yararlanabilmesi için ekonomik faaliyetlerin coğrafi olarak dağıtılması gerektiği varsayımı sorgulandı.

Ekonomik faaliyetleri coğrafi olarak dağıtmaya çalışmanın büyümeyi engelleyebileceği ve yoksullukla mücadele konusunda çok az katkı yapacağı belirtilen raporda, "Hızlı ve paylaşılmış büyüme için, hükümetler ekonomik entegrasyonu teşvik etmelidir ki bu da insanların, ürünlerin ve fikirlerin hareketliliği ile ilgilidir" denildi.

Entegrasyonun, üretimin, insanların ve yoksulluğun yeri ile ilgili politika tartışmalarındaki merkezi kavram olması gerektiği vurgulanan raporda, özellikle kentleşme, bölgesel kalkınma ve küreselleşmenin yere dayalı müdahaleleri aşırı vurguladığına dikkat çekildi. Raporda, politika tartışmalarının çerçevesini entegrasyonun tüm araçlarını içerecek şekilde yeniden oluşturduğu belirtilerek, neye ihtiyaç duyulduğunun, neyin gereksiz olduğunun ve neyin başarısız olacağına belirlenmesinde coğrafyanın büyük önem taşıdığı kaydedildi.

Bu politikaların bileşimini kalibre ederek, gelişmekte olan ülkelerin bugünün yüksek gelir düzeyine sahip ülkelerin geçmişte yaptığı gibi ekonomik coğrafyalarını yeniden şekillendirebilecekleri belirtilen raporda, gelişmekte olan ülkelerin bunu iyi bir şekilde gerçekleştirebilmeleri halinde büyümelerinin yine de dengesiz olacağı ancak kalkınmanın kapsayıcı olacağı sonucuna varıldı.

Dünya Bankası Kalkınma Raporu Direktörü, Avrupa ve Asya Bölgesi Baş Ekonomisti ise yaptığı açıklamada, dünyanın coğrafi açıdan en dezavantajlı insanların büyümenin her yere bir anda gelmediğini çok iyi bildiklerini ifade etti. Direktör, "Bu yoğunlaşma ile mücadele etmek zenginlikle mücadele etmekle aynı şeydir. Hükümetler, üretimin coğrafi yoğunlaşmasını kolaylaştırmalıdır. Ancak aynı zamanda temel ihtiyaçların (okul, güvenlik yollar ve kanalizasyon) sunumunu daha evrensel hale getiren politikalar olmalıdır" dedi.

Dünya Bankası Baş Ekonomisti ve Kalkınma Ekonomisi Kıdemli Başkan Yardımcısı Justin Lin de yaptığı açıklamada, sektör içi ticaretin zenginliği desteklediği Kuzey Amerika'da, Batı Avrupa'da ve Doğu Asya'da görüldüğü gibi yoğunlaşma, göç ve uzmanlaşma gibi piyasa güçlerini serbest bırakarak, geride kalmış ve önde giden yerlerin daha da yakınlaştırabileceğini kaydetti.

4.7. Dünya Bankası'nın Yeniden Yapılandırılma Süreci

Dünya Bankası Başkanı Robert Zoellick, "Yeni bir dünya düzeni inşa etmemiz gerekiyor. Yeni düzen 'sorumlu küreselleşme' olmalıdır. Casino kapitalizminden üretken sisteme geçmeliyiz" dedi.

Kapitalizmin temsilcisi sayılan IMF ve DB başkanları, küresel kapitalizmin yol açtığı sorunları anlattı. IMF ve Dünya Bankası'nın İstanbul'da gerçekleşen Governörler Kurulu toplantısında konuşan Robert Zoellick, krizin, yeni bir arayışı ortaya çıkardığını belirterek, ne tamamıyla eski küresel sistem, ne de devlet ağırlıklı bir sistem değil, 'sorumlu bir küreselleşme' oluşturulması gerektiğini söyledi.

“Eski düzen bitti, şimdi vakit kaybetmeden, yeni normal büyüme ve sorumlu küreselleşmeyi sağlayacak kurumları yürürlüğe sokabiliriz. Sorumlu bir küreselleşme için gelişmekte olan ülkelerin bir çözüm olarak tanınması, G-20'nin, küresel sorunların çözümünde 'yönlendirme grubu' gibi çalışması gerekir. İkinci adım, liderlerin dengeli küresel ekonominin ihtiyaçlarını dikkate alan çok kutuplu, sürdürülebilir büyümeyi taahhüt etmeleridir. Üçüncü adım krizden çok etkilenen, kırılgan ülkeleri koruyucu mekanizmaların oluşmasıdır. Kısa vadeli kumarhane kapitalizminden uzun vadeli üretken bir sermaye sistemine geçiş çok önemlidir. Zaman içinde Afrika'ya yapılacak yatırımlar neredeyse 1 milyar insanı kapsayan yeni bir piyasa açarak, yeni bir büyüme kaynağı olabilir.”

Dünya Bankası'nın yeni rolüne de değinen Robert Zoellick, geleneksel finansman yollarının yanı sıra yenilikçi bir kalkınma finansmanı olacağını söyledi. Zoellick, “İkinci rol bilgi teknolojilerinin desteklenmesi, üçüncüsü kamu mallarının ülkelerde desteklenmesi, dördüncü rol de gelecekteki krizlerin zararlarını telafi etmek olabilir. Gelişmekte olan ülkelerin oy hakkını artırmalıyız. Kotalarının yüzde 3 artırılmasıyla, banka içindeki toplam oy hakları yüzde 47'ye çıkacak. Bu zamanla yüzde 50'nin üstüne çıkartılabilir” dedi.

5. KRİZE KARŞI ULUSLAR ARASI FİNANSAL KURULUŞLAR

5.1. Küreselleşme

Küreselleşme yirminci yüzyıla damgasını vuran bir süreç olup, birçok yararı da beraberinde getirmektedir; küreselleşme sayesinde bir yandan daha büyük pazarlar yaratılarak, malların dünyada en iyi üretilen yerden en ucuza alınması sağlanırken, diğer yandan kaynakların etkin dağılımı ve riskin paylaşılması nedeniyle yaşam standartları iyileşmektedir.

Küreselleşme olgusu mali piyasalarda da etkisini göstermektedir. Sermaye ülkeler arasında rahatça dolaşabilmekte, özellikle yüksek getiri potansiyeli olan piyasalara yoğun sermaye girişleri olmaktadır. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerin gelişmişlik düzeyini yakalamalarına yardımcı olmaktadır.

Diğer yandan, mali piyasaların giderek bütünleştiği günümüz dünyasında herhangi bir ülkenin mali piyasasında meydana gelen istikrarsızlık uluslararası mali piyasalarda zincirleme şekilde istikrarsızlıklara, hatta ekonomik krizlere neden olabilmektedir. Uluslararası piyasalarda gerçekleşen krizlerin birçoğunun kendine has özellikleri olması ve daha önceki krizlerin belirtilerinin farklılık göstermesi krizlerin öngörülememesine yol açmaktadır.

Ancak krizlerin nedenleri ne olursa olsun sonuçları aynı olmaktadır. Milli gelirin düşmesi sonucu halk fakirleşmekte, mali piyasalardaki dalgalanmaların artması sonucu da yatırımcılar zarar etmektedir. Özellikle 1997'deki Asya krizi ve ardından 1998'deki yaşanan Rusya krizi sonrasında dünyada krizlere karşı yeni yaklaşımlar geliştirilip uluslararası mali sistemin istikrarının artırılması yolunda görüş birliğine varılmıştır.⁴²

Bu yaklaşımlar özünde küreselleşme sürecine yeniden güven tesis etme amacını taşımaktadır. Bu kapsamda krizlerin tedavisi yerine önlenmesi veya önlenemese dahi en az kayıpla aşılması konusunda çözüm önerileri ortaya konulmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde krize giren ülkelerin krizleri aşmada izledikleri yöntemlerden kısaca bahsedilmiş, ikinci bölümde ise dünya mali piyasalarına yön veren çeşitli uluslararası

---

⁴² Eren Çaskurlu ve Tolga Dağlaroğlu, “Gelişmekte Olan Ülkelerin Küresel Ekonomik Krize Karşı Geliştirdikleri Ekonomi Politikaları: Global Kredi Krizinin Gelişmekte Olan Piyasa Ekonomilerine Etkileri ve Politika Seçenekleri”, İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı, 2010, s.55

finans kuruluşlarının krizlere karşı geliştirdikleri genel yaklaşımlar incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise krizlere karşı geliştirilen diğer yaklaşımlar ele alınmıştır.

5.2. Krize Giren Ülkelerin Krizleri Aşmada İzledikleri Yöntemler

1997 yılı Temmuz ayında Tayland'da meydana gelen ve kısa sürede diğer Asya ülkelerine de sıçrayan ve Asya Krizi olarak adlandırılan kriz özünde mali kriz niteliği taşımaktadır. Bu sebeple krizin aşılması amacıyla mali sistemin yeniden yapılandırılması gereği ortaya çıkmıştır. IMF tarafından önerilen çeşitli mali sektör reformları bunlardır:

- Bankacılık sektörü denetim altına alınmış, bazı bankalar kamu kaynaklarından yüksek maliyetle sermaye desteği sağlanarak ancak bu şekilde hızlı bir şekilde kurtarılmış,
- Bazı bankalar yeniden yapılandırma amacıyla geçici olarak devlet kurumlarına devredilmiş, bazı bankalara düşük maliyetle likidite aktarılması yoluyla durumları düzeltilerek satışa çıkarılmış,
- Kurtarılması olası görülmeyen bankalar tasfiye edilerek aktifleri açık artırma ile satılmış, zor durumdaki bazı bankaların problemleri devralınarak banka birleşmeleri teşvik edilmiş.

Asya krizinde yurtdışına çıkan sermayenin tekrar yurtiçine çekilebilmesi amacıyla faizlerin yükseltilmesi önlemi mevcut borç oranlarının yüksekliği ve mali kurumların zayıflığı nedeniyle bu önlem ekonominin daha da zayıflamasına yol açmıştır. Örneğin, Endonezya'da şirketlerin yüzde 75'i iflas etmiştir.

Asya'da yaşanan kriz esnasında ABD'nin son 25 yılın en düşük işsizlik rakamlarına sahip olması ve güçlü bir ekonomik dönem geçiyor olması krizle mücadeleyi kolaylaştıran bir faktör olmuştur. ABD ve pek çok Avrupa ülkesinde birbiri ardı sıra düşürülen faiz oranları beklenenden daha erken iyileşme dönemine girilmesine yol açmıştır.

Malezya ise sabit kur sistemine geçme, sermaye giriş çıkışlarına sınırlamalar getirme, yurtdışına ulusal veya yabancı para çıkarılmasını yasaklama, yurtdışına kaçan yerli sermayenin ülkeye geri dönüşü amacıyla çeşitli zorunluluklar getirme, hisse senetlerini satanların elde ettikleri nakitleri bir yıl süre ile dövize çevirmelerine engel olma gibi özünde IMF'nin onay vermediği türden politikalar uygulamış olmasına rağmen iyileşme dönemine girebilmiştir.

Rusya'da enflasyonun düşürülmesine yönelik politikalar üzerinde odaklanılmış, artan finansman ihtiyacının karşılanması amacıyla IMF, Dünya Bankası ve Japonya'nın da aralarında bulunduğu çeşitli ülke ve kuruluşlardan finansman taahhüdü sağlanmıştır.

5.3. Çeşitli Uluslararası Mali Kuruluşların Krizlere Karşı Yeni Yaklaşımları

Küresel krizlerin önlenmesi, önlenemese bile etkilerinin azaltılabilmesi amacıyla dünyada pek çok ülke, uluslararası kuruluş ve ekonomist biraraya gelerek alternatif yaklaşımlar üretmeye çalışmışlardır. Bu bölümde uluslararası kuruluşların en önde gelenlerinin yaklaşımları kısaca özetlenmeye çalışılmıştır.

5.4. Uluslararası Para Fonu'nun Krize Karşı Geliştirdiği Önlemler

Uluslararası Para Fonu iyi yönetim, şeffaflık ve işbirliğinin mali krizlerin önlenmesinde anahtar olduğuna inanmakta ve hem kredi alanların, hem kredi verenlerin, hem de uluslararası kuruluşların ayrı ayrı sorumlulukları olduğu görüşünü dile getirmektedir. IMF ayrıca kredi verenlerin kredi alanlar gibi disipline edilmeleri gerektiğini de savunmaktadır.⁴³

Kredi alanların sorumlulukları aşağıdaki gibidir:

- Kredi alanlar imzaladıkları anlaşmalara uymalıdır,
- Kredi alan tarafın hükümeti istikrarlı bir büyümeye yönelik makroekonomik politika uygulama konusunda yükümlü tutulmalıdır,
- Ekonomik ve mali politikalar şeffaf olmalıdır,
- Kapsamlı, doğru ve zamanında veri sağlanmalıdır,

---

⁴³ Nazım Öztürk ve Yüksel Bayraktar, "IMF'nin Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri", Ankara: Palme Yayıncılık, 2010, s. 133

- İşlerliği olan bir İflas Kanunu dahil olmak üzere sağlam bir hukuki altyapı ve bağımsız bir yargı sistemi oluşturulmalıdır,
- Uluslararası kabul edilmiş yonetim ve beyanat standartlarına uyulmalıdır,
- Mali sektörün etkin denetim ve gözetimi için sağlam bir altyapı oluşturulmalıdır,
- Aşırı kısa vadeli borçlanmanın önlenmesi amacıyla sağlam bir borç yönetimini teşvik edecek türden politika ve uygulamalar sağlanmalıdır.

Kredi verenlerin sorumlulukları aşağıdaki gibidir:

- Kredi veren özel sektör ve onun ulusal düzenleyicileri risk değerlemesi ve yönetimi konusunda yeterli teknikler geliştirmelidir,
- Kredi verenler daha ucuza ve daha fazla tutarda kredi vermek için kredi talebinde bulunan ülkelerin uluslararası standartlara uymaları şartını aramalıdırlar,
- Kredi verenler ulusal otoritelerin ulusal mali sistemlerinin etkin denetim ve gözetimi destekleyen ilke ve standartlar geliştirme ihtiyacı içerisinde olduğunu kabul etmelidirler. Yaygın destek gören bir öneri kredi veren ülkelerin bilançolarında yer alan ve gelişmekte olan piyasalara verilen kısa vadeli borçların risk ağırlıklarının artırılmasıdır,
- Kreditorler kredi verdikleri ülkenin küresel krizin bulaşıcı etkilerinden korunup döviz likiditelerini korumaları için finansman anlaşmaları düzenleyebilmelidirler,
- Kredi alanlar ile kredi verenler arasında sağlam işbirliği, güçlü bir iletişim olmalıdır.

Uluslararası Para Fonu, üyelerinin uluslararası standartlara uyumu konusunda daha fazla çaba sarf edecek, mali sektörün sorunlarına daha fazla eğilecektir. IMF başarmayı hedeflediği yeni ekonomik düzende şu konulara öncelik verecek ve gerekli teşvikleri sağlayacaktır:

- Hükümetlerin daha sağlam makroekonomik, mali ve yapısal politikalar oluşturmaları,
- Merkez bankalarının daha tutarlı para ve döviz piyasası düzenlemeleri yapmaları,
- Denetim ve gözetim otoritelerinin her geçen gün daha da gelişen mali faaliyetleri kapsayacak ölçüde yöntemlerini geliştirmeleri,
- Mali piyasaların tüm aktörlerinin çeşitli uluslararası organlar tarafından ortaya

konan ve geliştirilmeye çalışılan yeni standartlara ve şeffaflık ilkesine bağlı olmaları,

- Tüm ülkelerin sermaye hesabını serbestleştirmeleri.

IMF krizle mücadele konusunda yeni yöntemler de geliştirmiştir:

Olağanüstü Durum Kredisi

Uluslararası Para Fonu, 1999 yılının Nisan ayı sonunda almış olduğu bir karar ile kendisine üye olan ülkelere ekonomileri güçlü olanların olası küresel mali krizlerin bulaşıcı etkilerinden korunmaları amacıyla Olağanüstü Durum Kredisi adı altında bir fon oluşturmuştur. Asya krizi ile başlayan, Rusya krizi ile devam eden ve oradan da Latin Amerika'ya sıçrayan küresel krizde rezervleri erimiş, yapmış olduğu mali yardımlara rağmen hedeflenen başarıyı sağlayamayan ve bu yüzden prestij kaybına uğrayan IMF için bu karar krize giren ülkelere karşı yaklaşımında temel bir değişikliğe gittiğini göstermektedir. Artık kriz sonrası müdahale yerine kriz çıkmadan önlemler alınması yaklaşımı önem kazanmaktadır.

Bir ülkeye Olağanüstü Durum Kredisi kapsamında yardım yapılması IMF'nin o ülkenin ekonomik politikalarına duyduğu güveni yansıtmaya açısından uluslararası finans çevrelerinde de olumlu etkiler yaratacaktır.

Olağanüstü Durum Kredisi'nin amacı kısa vadeli finansman sağlamaktır. Başka ülke veya ülkelerde meydana gelmiş bir kriz, üye ülkenin piyasalarına duyulan güvenin sarsılıp rezervlerde erimeye ve ödemeler dengesinde bir bozulmaya yol açarsa üye ülkenin talebi ve IMF'nin inceleyip onay vermesi ile devreye girmektedir. IMF, sağlayacağı fonun ve üye ülke tarafından uygulanacak politikaların kriz daha büyümeden bozulmayı düzeltereği beklentisi içindedir.

Olağanüstü Durum Kredisi iki yıllık bir süre için verilmekte ve verildikten bir sene sonra tekrar gözden geçirilmektedir. Üye ülkenin Olağanüstü Durum Kredisi fonundan alacağı yardımın miktarı, Fon içindeki kotasının 3-5 katı kadar olmakla birlikte, Fon'un likiditesine ve olağanüstü durumun şiddetine bağlı olarak bu miktar artırılabilir. IMF'nin onayından sonra kotanın yüzde 5'i derhal verilmektedir. Üye ülke Olağanüstü Durum Kredisi fonundan yararlandığı ilk sene içerisinde IMF'nin düzenli fon

çekilimlerine uyguladığı faiz oranının 300 baz puan üzerinde bir faiz oranı ödemekle yükümlüdür. Bu oran her altı ayda bir 50 baz puan artarak maksimum 500 baz puana ulaşmaktadır.

IMF, Olağanüstü Durum Kredisi dışında bir diğer kredi olanağı olan Ek Rezerv İmkanı çok fazla bürokratik işlemler gerektirdiği eleştirisine de yanıt vermiş olmaktadır. Ek Rezerv İmkanı, IMF tarafından Aralık 1997 tarihinde aldığı bir karar ile oluşturulmuş bir fondur. İki arasındaki temel fark, Ek Rezerv İmkanı'nın halihazırda krizde olan üye ülkelere tanınan bir imkan iken, Olağanüstü Durum Kredisi'nin krizde olmamakla birlikte krizin salgın etkisine maruz kalma olasılığı bulunan üye ülkelere sağlanan bir olanak olmasıdır.

Olağanüstü Durum Kredisi'nden ülkelerin yararlanması için birtakım şartlar bulunmaktadır. Üye ülke, IMF desteğine ihtiyaç duymayacak ölçüde bir ekonomik program uygulamakta ve o sırada krizin salgın etkisinden kaynaklanan olağandışı bir ödemeler dengesi güçlüğü içinde olmamalıdır. Yani kriz büyük ölçüde üye ülkenin kontrolü dışında, uluslararası piyasalardaki negatif gelişmeler nedeni ile yaşanıyor olmalıdır. Üye ülkenin ekonomik performansı IMF'nin yıllık olağan ziyaretlerinde olumlu olarak değerlendirilmiş olmalı ve IMF tarafından oluşturulan kriterler ile diğer uluslararası ekonomik standartlar ile uyum içinde olmalıdır.

Üye ülke kendisine kredi açan kuruluşlarla yapıcı ilişki içerisinde olmalıdır. Dış borcunu ve uluslararası rezervlerini dışsal bir krizin olumsuz etkilerini sınırlayacak şekilde başarıyla yönetiyor olmalıdır (Reel döviz kuru, kamu borçlarının yapısı ve miktarı, dış borcun yapısı ve miktarı, brüt ve net uluslararası rezervlerin miktarı, kısa vadeli dış borcun payı, ticari bankaların net pozisyonu, yurtiçi kredilerin GSMH oranı gibi veriler olumlu olmalıdır). Üye ülke krizin bulaşıcı etkisinden korunmak amacıyla IMF'nin onaylayacağı türden tatmin eden bir ekonomik ve mali program uygulamaya istekli olmalıdır.

Olağanüstü Durum Kredisi ile ilgili en önemli eleştiri Olağanüstü Durum Kredisi fonlarına ihtiyaç duyduğunu açıklayan bir ülke piyasasından sermaye çıkışı olacağı eleştirisidir. Bu eleştiriye karşılık, IMF'den Olağanüstü Durum Kredisi desteği alan bir ülkenin ekonomisinin sağlam olduğu mesajının piyasalara verileceği, bu nedenle de

sermaye girişinin yaşanabileceği tezi savunulmaktadır. Olağanüstü Durum Kredisi ile ilgili ayrıntılar henüz son halini almamış olup, bazı bölümleri geliştirilme aşamasındadır. IMF yetkilileri en kısa zamanda Olağanüstü Durum Kredisi'ni hazır hale getirip gerektiğinde uygulamaya koymayı hedeflemektedirler.

Genel Veri Yayınlama Standardı

Asya krizi mali piyasalarda şeffaflığın önemini ortaya koymuştur. Şeffaflık piyasa iştirakçilerine ülkeler hakkında yeterli bilgiyi sağlayarak üstlenilen riskin boyutları konusunda yardımcı olacak ve kaynakların etkin dağılımını sağlayacaktır. Ayrıca, şeffaflık belirsizlik durumlarında, piyasaların istikrara kavuşmasına da yardımcı olacaktır. Bu doğrultuda, IMF 1997 yılının Aralık ayı sonunda almış olduğu bir kararla Genel Veri Yayınlama Standardı Sistemini oluşturmuştur. Genel Veri Yayınlama Standardı, IMF'ye üye tüm ülkelerin ana makroekonomik ve mali verilerinin toplanması ve yayımlanmasına yönelik bir standartlar bütünüdür.

Genel Veri Yayınlama Standardı, üye ülkelerin veri kalitelerini iyileştirmelerinin teşvik edilmesini, bu amaçla gerekli altyapının sağlanmasını, kapsamlı ve güvenilir ekonomik, mali ve demografik verilerin kamuoyuna duyurulmasını amaçlamaktadır. Bu sistemin altyapısı, altyapı veri (kapsam, dönemsellik, zamanlılık), nitelik, ulaşılabilirlik ve bütünlük olmak üzere dört temel üzerine inşa edilmiştir.

Özel Veri Yayınlama Standardı

Şeffaflık ilkesinin bir diğer yansıması, IMF'nin 1996 yılının Mart ayı sonunda almış olduğu bir kararla Özel Veri Yayınlama Standardı sistemini oluşturmasıdır. Özel Veri Yayınlama Standardı, uluslararası sermaye piyasalarında yer alan veya yer almak isteyen ülkelerin temel makroekonomik ve mali verilerinin toplanmasına ve yayımlanmasına yönelik bir standartlar bütünüdür.

Özel Veri Yayınlama Standardı, her sektör için bilgilendirme yapılacak bilginin türlerini, bilgilendirmenin hangi sıklıkta yapılacağını ve zamanını tanımlamaktadır. Şu ana kadar IMF'nin 47 üyesi Özel Veri Yayınlama Standardı'na üye olmuştur.

Özel Veri Yayınlama Standardı, Genel Veri Yayınlama Standardı'na göre daha yüksek veri kalitesi standartlarına sahip olması ve demografik bilgileri içermemesi nedeni ile Genel Veri Yayınlama Standardı'ndan ayrılmaktadır. Genel Veri Yayınlama Standardı, Özel Veri Yayınlama Standardı'ndan daha geniş kapsamlıdır. Özel Veri Yayınlama Standardı kapsamında yer alan 4 sektör dışında sağlık, eğitim, refah seviyesiyle ilgili bilgileri içermektedir. Ayrıca, Genel Veri Yayınlama Standardı bilgilendirmenin sıklığı ve zamanı konusunda Özel Veri Yayınlama Standardı kadar belirlemeler yapmamaktadır. Çünkü verilerin üretilmesi ve yayınlanmayla ilgili uygulamaların başarıya ulaşmasının zaman alacağı görüşündedir.

Özel Veri Yayınlama Standardı ve Genel Veri Yayınlama Standardı kurulduğunda küresel koşullara göre sürekli yenilenmesi kabul edilmiştir. Son mali krizler bazı değişikliklerin yapılması ihtiyacını da gündeme getirmiştir.

5.5. Dünya Bankası'nın Krize Karşı Geliştirdiği Önlemler

Dünya Bankası küreselleşmenin vazgeçilmez bir olgu olduğunu belirtmekte ve küreselleşmenin faydalarından daha fazla yararlanabilmek amacıyla düzenleyici ve gözetleyici kurumların güçlendirilmesi ve mali sektöre yönelik reformların yoğunlaştırılması gerektiği görüşünü savunmaktadır.

Dünya Bankası'nın 1998 yılında yayınladığı raporda ekonomik gelişmede bilginin rolü üzerine odaklanılmıştır. Raporda, gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki bilgi seviyesindeki farklılığı kapatmak ve ekonomideki mevcut bilgileri geliştirmek amacıyla çeşitli stratejiler açıklanmaktadır. Asya krizine ekonomi alanındaki bilgi eksikliğinin, özellikle finans kurumlarına ilişkin düzenli bilgi sahibi olunamamasının ve bu kurumları düzenleyici kurallar geliştirilmemiş olmasının neden olduğu savunulmaktadır.

Dünya Bankası ekonomik krizin bir daha tekrarlanmaması ve küreselleşme sürecine duyulan güvenin yeniden kazandırılabilmesi amacıyla ülkelerarası sermaye akışının stabilize edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Krizlerden en fazla etkilenen gelişmekte olan ülkelerin büyük miktarlarda sermaye akımlarıyla mücadele edecek mali altyapı ve yeterli deneyimden yoksun olduklarını belirtmektedir.

Daha esnek makroekonomik politikalar, daha sıkı mali düzenlemeler ve eğer gerekirse kısa vadeli sermaye girişlerine kısıtlamalar getirmenin yararlı olduğuna işaret etmektedir.

Dünya Bankası ayrıca krizlerden asıl etkilenenlerin ülke halkları olduğunu belirterek krizlerden en az zararla çıkılması amacıyla sosyal güvenlik ağları kurulmasını önermektedir.

Bir başka yaklaşım olarak Dünya Bankası, dünya ülkelerinin kendi aralarındaki her türlü ticari ve mali ilişkiyi düzenleyecek ortak kurallar geliştirmeleri gerektiğini, daha fazla işbirliği yapmaları gerektiğini belirtmektedir.

SONUÇ

2007 Küresel Finans Krizi ABD konut kredilerindeki bir kıvılcımla ortaya çıkan ve finansal kurumların risklerinin etkisiyle hızla tüm dünyayı etkisi altına alan son 60 yılda yaşanan krizlerin en önemlisidir.

Kriz öncelikle gelişmiş batı ekonomilerinin finans sistemini ve kurumlarını etkilemiştir. Ülkelerin mali kurtarma operasyonları ile müdahale ettiği kriz, zamanla büyümenin durması ve bütçe açıklarının artması, yatırımların durması, sermaye ve ticari akımlarının kesilmesi gibi etkiler yapmıştır. Gelişmiş ülkelerde işsizlik artmış ve banka iflasları yaşanmıştır.

Krizin zamanla gelişmiş ülkelere doğru etkisi ortaya çıkmıştır. Özellikle ihracat imkanlarının azalması, doğrudan yatırımların kesilmesi ve bankacılık sistemindeki sorunların ortaya çıkışı gelişmekte olan ülkelerin krizden etkilenmesine yol açmıştır. Kriz gelişmekte olan ülkeleri etkilemesine rağmen, kriz sürecinde göreceli olarak avantajlı ülkelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Çin ve Hindistan iç pazarlarının büyüklüğünün verdiği avantaj ve yüksek rezervleri gibi avantajlarla büyümeye devam etmiştir. Ayrıca, Brezilya, Türkiye, Endonezya, Güney Afrika, Kore gibi ülkeler gelişmiş batı ekonomilerine göre daha iyi büyüme performansı göstermiştir. Kriz sürecinde gelişmekte olan ekonomilerin performansının daha iyi olmasında, önceki krizlerden sonra finansal kesimlerini yeniden yapılandırması, üretim odaklı ekonomi anlayışları, daha dinamik nüfusa sahip olması, krizden önce yaşanan finansal bolluk döneminde sağlanan birikimlerin etkisi vardır.

Ulaşılan sonuca göre, üretim gücü yüksek, finansal kesimi sağlam, sorunlu kredileri düşük ve iç talebi kuvvetli olan Çin, Hindistan ve Endonezya gibi ülkeler krizde yükselmiştir. Farklı bölgelerle ticaret yapabilen ve iç talep gücü yüksek, kendi krizinden sonra yeniden yapılanmış Brezilya, Güney Afrika ve Türkiye gibi ülkeler de hızlı iyileşme sürecine girmiştir. Kore gibi ileri teknoloji üretebilen gelişen ülkeler kriz sürecinden yeni fırsatlar elde ederek çıkmaktadır.

Gelişmekte Olan Ülkeler arasında Batı ekonomilerine entegre olmuş ve finansal kurumlara bağlı ekonomileri olan ülkeler krizden ciddi şekilde etkilenmiştir. Yunanistan, Macaristan, Romanya, Çek Cumhuriyeti ve Bulgaristan gibi Doğu Avrupa Ülkeleri Avrupa Birliği merkezindeki ekonomik durgunluktan olumsuz etkilenmiştir.

Bu ülkelerdeki sorunlu kredilerin yüksekliği ve batı ekonomilerine bağımlılık kriz sürecinin uzun sürmesine neden olmaktadır. Ayrıca İzlanda ve İrlanda gibi çok yoğun yabancı sermaye çeken ve finansal kurumlara bağlı gelişme gösteren küçük gelişmiş Avrupa devletleri krizden daha fazla etkilenmiştir. Finans sistemine mali küreselleşme ve bölgesel entegrasyonların etkisiyle spekülasyon olarak küresel finans sistemine entegre olmak krizin bulaşma etkisini artırdığı söylenebilir.

2008 yılından beri etkili olan finansal ve ekonomik kriz sürecinde Çin ekonomisi %9 seviyesinde büyümeye devam ederek hem dünya ekonomisinin yeni lokomotifi olmuş, hem de krizde gelişmiş ülkelerle farkları azaltmaya devam etmiştir.

Krizin en önemli etkilerinden birisi, dünya ekonomisinde gelişmiş ekonomilerin hakimiyeti paradigmasını etkilemesi olmuştur. Gelişmekte Olan Ekonomiler, G-20 ülkeleri olarak dünya ekonomisinin yeniden şekillenmesinde söz sahibi haline gelmiştir.

Küresel finans krizi Gelişmekte Olan Ekonomileri kısa dönemde olumsuz etkilese de, dünya ekonomisindeki etkinliklerini artırmaya dönük avantajlar sunmaktadır. Türkiye ekonomisi de kriz sürecindeki stratejik hamleleri ve sağlam finans yapısı ile yükselen ekonomiler arasındadır.

Uluslar arası Finansal Kuruluşlar daha önceki krizlerde olduğu gibi bu krizde de sorumluluğu ele almıştır. Gelişmiş ekonomilerin krizden dezavantajlı çıkması, Uluslar arası Finansal Kuruluşlar bünyesinde Gelişmekte Olan Ülkelerin etkinliğinin artırılması söylemlerini beraberinde getirdi.

Uluslar arası Para Fonu, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü'nde Gelişmekte Olan Ülkelerin kotalarının arttırılması ve daha fazla oy gücüne sahip olması gibi üyeliklerini güçlendirici kararlar, bu kuruluşların başkanları ve ekonomistler tarafından dile getirmeye başlandı.

Uluslar arası siyasi ekonomik sistemin üç temel ayağını oluşturan bu kuruluşlarda Gelişmekte Olan Ülkelerin daha fazla söz sahibi olması ve önümüzdeki yıllarda dünya ekonomisine damga vuracakları öngörüsü düşünülürse dünyada rollerin değişmesi söz konusu olabilir.

Çin'in önlenemez büyümesini durdurmak için dünya ülkelerinin kararı Gelişmekte Olan Ülkeleri öne çıkarmak ve dünya üzerindeki etkinliğini artırmak olabilir. Dünya bir Hegemonik Güç ve Tek Kutuplu Sistem'den uzaklaşıp Güçler Dengesi ve Çok Kutuplu Sistem'e doğru yönelebilir.

Son yıllarda çokça konuşulan Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin ülkelerinin kalkınmaya yönelik hızlı adımları ve Gelişmekte Olan Ülkelerin teknoloji alanında fark yaratarak büyüyecekleri düşünülürse bu ülkelerin uluslararası siyasi ve ekonomik sistemde öne çıkması kaçınılmaz olur.

KAYNAKÇA

- BAŞOĞLU U., ÖLMEZOĞULLARI N. ve PARASIZ İ. (2001), **“Dünya Ekonomisi: Küreselleşme, Uluslararası Finansal Kurumlar ve Küresel Makro Ekonomi”**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa
- EĞİLMEZ M. (1996), **“IMF Dünya Bankası ve Türkiye”**, Finans Dünyası Yayınları
- ÖZTÜRK N. ve BAYRAKTAR Y. (2010), **“IMF’nin Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri”**, Palme Yayıncılık, Ankara
- PARASIZ İ. (2004), **“Uluslararası Ekonomik-Mali Kuruluşlar ve Oluşumlar”**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa
- ÇAŞKURLU E. ve DAĞLAROĞLU T. (2010), **“Gelişmekte Olan Ülkelerin Küresel Ekonomik Krize Karşı Geliştirdikleri Ekonomi Politikaları: Global Kredi Krizinin Gelişmekte Olan Piyasa Ekonomilerine Etkileri ve Politika Seçenekleri”**, İktisadi Araştırmalar Vakfı
- HİÇ M. (2009), **“Küresel Ekonomik Kriz ve Türkiye”**, Beykent Üniversitesi Yayınları
- EDWARDS, S., **“A New Debt Crisis? Assessing The Impact Of The Financial Crisis On Developing Countries”**, Jubilee Debt Campaign The Grayston Centre, 2009
- TOBIN, J., **“Financial Re-Globalization”**, Options Politiques, Juillet-Aout ; Stiglitz J. E. **“Reforming the Global Economic Architecture: Lessons from Recent Crises”**, The Journal of Finance, 1999
- BORENZSTEIN, E., **“How does Foreign Direct Investment affect economic growth?”**, Journal of International Economics, 1998
- BALDACI, E., **“How Effective is Fiscal Policy Response in Systematic Banking Crises?”** IMF Working Paper, 2009
- ZHOU, J., **“Does China’s Rise Threaten the United States?”**, Asian Perspective, 2008.
- SINGH, A., **“Asia Leading The Way”**, Finance & Development, 2010
- IKENBERRY, J., **“The Rise of China and the Future of the West”**, Foreign Affairs , 2008
- WILLIAM H. OVERHOLT, **“China in the Global Financial Crisis: Rising Influence, Rising Challenges”**, Center for Strategic and International Studies, The Washington Quarterly, 2011
- RODRIK, D., **“Making Room For China In The World Economy”**, 2010

KAYNAKÇA

BAJPAI, N., “**Global Financial Crisis, Its Impact on India and the Policy Response**”, 2010

KALİM, S., “**Financial Crisis and Its Impact on the Economies of China and India**”, Research in Applied Economics, 2009

Aswicahyono Narjoko, D., “**Industrialisation after a Deep Economic Crisis: Indonesia**”, Journal of Development Studies, 2010

MARER, P., “**The Global Economic Crises: Impacts on Eastern Europe**”, Acta Oeconomica, 2010

BAKIR, C., “**Wobbling but Still on its Feet: The Turkish Economy in the Global Financial Crisis**”, South European Society and Politics